

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 4

Årgång 72

2017

Svensk sommar – vatten, grönska och en röd stuga. Göta kanal vid Jonsboda.
Foto: Monika Moberg

Profilen - Karin Lundberg

sidan 16 – 17

Habo Gustav Adolf – Årets Hembygdsförening

sidan 6 – 8, 29 och 32

Hänt på bögda...

sidan 22 – 23

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden – Rolf Larsson.....	4
Hur kan vår kommunikation förbättras	5
Årets Hembygdsförening, Habo-Gustav Adolf.....	6
Den flyttande skolan i Bjurbäck.....	9
Frans Hollender satte fart på Falköping	11
En surpris i Falköping.....	13
Bandyklubbar förr var ofta i gungning	14
Tivedens Robin Hood	15
Profilen Karin Lundberg	16
Förbundsstämman i Uddevalla	18
Bäst att då va städat i sköpet.....	19
Skolundervisning i Vasända-Naglum.....	20
Fyrtioårsjubileum i Husaby.....	21
Hänt på bögda	22
Resandefolkets historia	24
Järnvägmuseet i Skara fyller femtio.....	25
Läsvärt i korthet.....	26
Varnhem berättar om starka kvinnor.....	27
Förbundets funktionärer 2017–2018.....	28
Bilder ur ett fotoalbum.....	30
Redaktionen	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

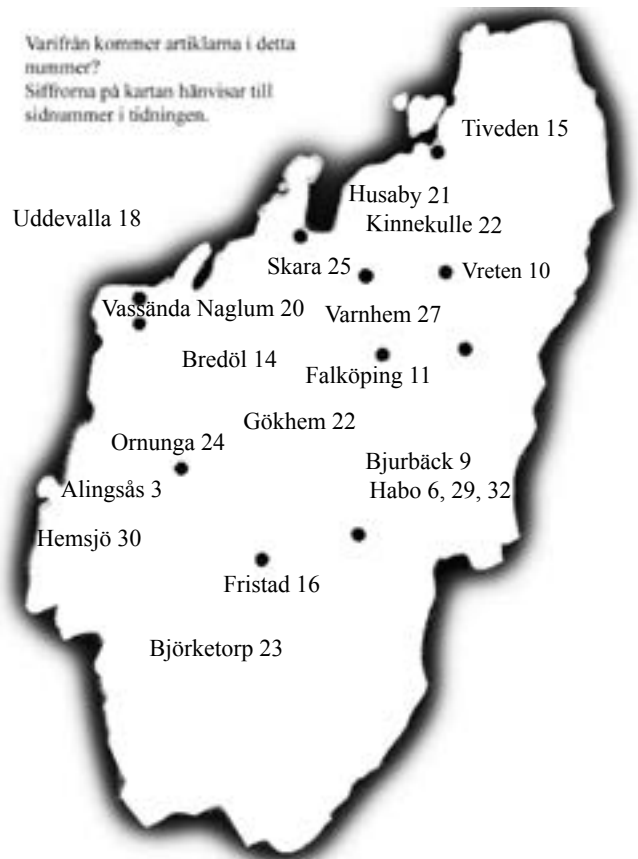
Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32 Skövde.
Tel: 070 64 25 670. E-post: redvastgotab@gmail.com
Tryck: Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.
Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.
Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.
ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 72
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2017 150:-

Vari från kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen arbetar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com
I det här numret är vi 21 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet

Vi har för någon tid sedan skickat ut olika kursinbjudningar och verksamhetsinformationer och kan här nämna några exempel:

Textila förtecken i Borås den 10 september, som blir en inspirationsdag med textila förtecken.

Prisma i Trollhättan den 3 oktober på SAAB-museet med information om den nya databasen och hur vi lägger in berättelser från de senaste 150 åren. Detta gör vi tillsammans med andra museer och institutioner i Västra Götaland.

Bygdeband är ju en databas, som du gratis kan utnyttja framför allt med dokumentation om platser, byar och torp. Geografiskt har vi delat på informationen, dels den 1 november i Borås, dels den 2 november i Skövde.

Nu väntar vi bara på era anmälningar till dessa inbjudningar. Den ultimata ortsutvecklingen heter ett Leader-projekt, där vi deltar tillsammans med Bygdegårdarna och Hela Sverige ska leva. Drivande part och projektledare kommer från Studieförbundet Vuxenskolan.

Speciellt föreningar i nordvästra Skaraborg har chansen att komma med i något aktuellt utvecklingsprojekt för bygden, Här är det meningen att gå ihop med andra föreningar, kommunen och företag för att få en bra utveckling av er landsbygd. Tag chansen att vara med och utnyttja projektmedel och samtidigt en framtidssatsning för bygden.

Vi arbetar nu konkret med att bilda/fortsätta med 22 hembygdslokaler i Västergötland, varav 10 blir helt nya. Vi har från förbundet utsett kontaktpersoner till varje krets och meningen är nu att det skall bli möten i alla dessa kretsar under hösten-vintern.

Vår målsättning är att kunna presentera mer av vår gemensamma verksamhet som: samarbete med Vuxenskolan, tidningen Västgötabygden, vår hembygdsförsäkring, STIM-avtal, hemsida och Bygdeband, tidningen Bygd och Natur, föreningsarkiv samt annan information om vår rikhaltiga verksamhet.

Det är min förhoppning att vi med dessa kretsar kan öka vår information om verksamheten och att ni skall få goda programexempel från era grannföreningar.

Kretsmötena ersätter tidigare höstmöten – så det skall inte bli fler möten och vi rekommenderar att ni gör dessa kretsar i form av ”nätverk”, så det blir så liten administration som möjligt och inga nya förtroendeposter, årsmöten, ekonomi etc.

Sven-Åke Mökander, ordförande i VHF.
Foto: Leif Brunnegård

Inbjudningar är på väg

Nästa årsmöte i Västergötlands Hembygdsförbund kommer att äga rum lördagen den 5 maj 2018 i Habo, där föreningen Habo Gustav Adolf kommer att vara lokal värd. Vi ämnar här fortsätta med den inriktning som varit de senaste åren med informationsseminarier och erfarenhetsutbyte. Habo Gustav Adolf blev ju Årets hembygdsförening så det blir speciellt intressant att komma hit.

Vi fortsätter vårt samarbete med grannförbunden i Väst (Bohuslän, Göteborg och Dalsland) och har knutit till NAV (Industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst) samt nu tagit upp förhandlingar även med förbundet Maritimt i Väst. Tillsammans blir vi då starkare och kan ha enhetliga möten med bl a Västarvet och Västra Götalandsregionen. Förmodligen blir samlingsnamnet för detta samarbete KulturarvVäst. Vi ämnar dock inte gå ihop i förbunden utan samverka.

I min ”hemförening” Alingsås har vi passat på att anmäla oss till Kulturarvsdagen den 10 september. Riksantikvarieämbetet genomför denna aktivitet över hela riket och har nu givit möjlighet att vara med under tre dagar den 8–10 september och årets tema är passande: Natur och kultur. Vi kommer då att ha säsong avslutning på vårt naturtorp Dammsjöås med föredrag, plantering av minnesträd samt information om kommande ”eko-museum” och annex till Naturum i Alingsås. Jag tror det kan vara givande för hembygdsrörelsen om vi syns på detta sätt över hela riket. Fundera nu på att anmäla er under första halvåret 2018!

Förmodligen blir datumen 7 – 9 september 2018.

Sven-Åke Mökander

Västgötabygden 4:17

Mycket på gång – deltag och var med och utforma rörelsen!

Tankar i tiden ...

Det är inte målet som är det viktiga utan det är vägen till målet, har någon tänkare formulerat det. Många gånger tänker jag på en gammal dam som fick uppleva två sekelskiften. Hon hade passerat sin ungdom när radion kom, sedan luftskeppen och flyget. När hon blivit pensionär så reste den första människan till månen, ja månresorna upphörde några år senare. Det är mycket som passerar revy under en människas levnad.

Med detta som bakgrund kan man fundera på sitt eget liv. Lyckligt född i en familj, där båda föräldrarna hade stora syskonskaror, men också många i livet av den tidigare generationen. Av någon anledning var mitt föräldrahem en samlingspunkt för flera av de ogifta syskonen under semestertiden på sommaren. Det var också en tid då höbärgningen skedde. Alltså blev det ett arbetskollektiv, vad jag minns så fick de daglönning inklusive mat och logi. Det var nog så att några av dem uttalade att det var tveksamt då de samtidigt uppbar semesterersättning. Nåväl, detta kollektiv var en smältdegel av politiska, ekonomiska och kulturella likheter men också olikheter.

Diskutera idéerna

Jag lärde mig att det går att föra tuffa diskussioner om många olika ämnen, men man får inte angripa person utan bara diskutera idéerna, det finns ju en morgondag och då ska man kunna arbeta tillsammans igen utan vilande konflikter. Detta sammanfaller lite med vad en senare statsledare sade; det är bara med sina fiender man kan sluta fred. Detta har i princip präglat hela mitt liv, diskutera livligt, men när det kommer till beslut så ska man vara lojal mot beslutet, oavsett om det är i familjen, en förening eller i ett kommunalt sammanhang.

Redan som barn fick jag höra av ”di gamle”, dvs generationen före mina föräldrar, hur de haft det när de växte upp. Tänk om man lyssnat lite bättre när de satt runt kaffebordet i mitt föräldrahem och berättade och diskuterade alla dessa händelser de mindes, för trots ett intensivt lyssnande så är det bara fragment som sitter i mitt minne. Där fanns både tragik och glädjeämnen. Men jag minns när en gammal man berättade att när han slutat skolan så fick han ta drängplats som fåraherde,

Rolf Larsson, Saleby, ersättare i förbundsstyrelsen.

där han vaktade fåren i ur och skur. Han fick lön och fritt vivre. Under vintern kom skraddaren vandrande och fick uppdrag hos hans arbetsgivare och i detta ingick mat och övernattnig.

När skraddaren närmade sig slutet av vistelsen hade den unge fåraherden funderat så långt att han gärna ville ha en fårskinnspäls. men det var en kostsam klädnad på den tiden. Emellertid så erbjöd sig husbonden att stå för skinnet och uppehållet för skraddaren, medan ynglingen fick erlægga i stort sett allt han förtjänat i kontanter sedan anställningens början för att löna skraddaren. Men det var det värt då han fick en päls som värmdde i alla väder, sade han.

Alla dessa fragment dyker upp då och då när jag hör eller läser om händelser, de hjälper mig att tolka det jag hör i nutid. För det är inte så lätt att föreställa sig hur det var när det begav sig för något sekel sedan och lite till, när det inte fanns någon elektricitet, ingen radio, ingen telefon. Den upplevelse som de fick när el, radio och telefon kom bör väl motsvara när vi fick TV, mobiltelefoner och datorer, eller?

*Tänk om man lyssnat lite
bättre när de satt runt
kaffebordet och berättade ...*

Hembygdstidning

Aktiviteten i hembygdsföreningen kom på äldre dagar.

Ruth Hallenius, vår dåvarande ordförande, kände till min skrivklåda och engagerade mig att skriva några artiklar i vår hembygdstidning och sedan kom jag med i dess redaktionskommitté, och på den vägen är det.

*Rolf Larsson
Saleby*

Hur kan vår kommunikation förbättras?

Västergötlands Hembygdsförbund har ca 220 anslutna föreningar. Det finns små föreningar med kanske inte mer än 30 medlemmar och det finns stora föreningar med 700–800 medlemmar. Alla med skiftande verksamhet. Några föreningar för dock en tynande tillvaro. Vad kan vi göra för att öka kommunikationen, dels med förbundet, dels föreningarna emellan?

– En modell för att vi skall nå flera med vår information och kunskap samt nå ökad samverkan och förstärka umgänget mellan föreningarna, är att arbeta med kretsar, berättar Sven-Åke Mökander.

– Dessa ger oss också möjlighet att förbättra kommunikationen, både mellan medlemsföreningarna i sin verksamhet och till förbundet. Tanken är att fadderskap och regelbundna träffar skall förbättra kommunikationen och möjliggöra spridning av både kunskap och goda idéer, fortsätter Sven-Åke.

– Ett förslag är att hembygdsföreningarna inom en kommun (eller i sammanslagna mindre kommuner) träffas regelbundet för att ta emot information, lämna synpunkter, utbyta idéer och utveckla sin egen verksamhet. Syftet med förslaget är inte att skapa strikta arbetsformer med stadgar och styrelse, utan verksamheten bör bedrivas mera informellt.

Det finns redan hembygds-kretsar eller nätverk i flera kommuner? Behövs en begreppsändring för att avdramatisera verksamheten?

– Begreppet kretsar har använts under lång tid. Andra begrepp är kommunnätverk och kommun-samverkan. Men för att tydliggöra syftet är nog ”XX hembygds-krets” ett bra alternativ. De sammanslutningar som tycker annorlunda, bör ha frihet att använda det begrepp som de anser bäst. Detta bör vara en fråga vid ett första möte. Begreppet krets används internt, säger Sven-Åke.

– Från förbundets sida har en fadder utsetts för varje krets. Vi har även utsett en ställföreträdare. Beroende av hur många kretsar vi skapar, ser vi också till att utse samordnare (tre–fyra stycken). Faddrarna ser till att starta kretsen och det löpande arbetet. Varje fadder (eller ställföreträdare) skall träffa sin krets minst en gång per år. Samordnare och ”experter” bjuds in vid behov, fortsätter Sven-Åke.

Samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

– I möjligaste mån samarbetar vi med SV. Deras verksamhetsledare hjälper oss med kartläggning av föreningar (både medlemmar, anslutna till VHF, och icke-medlemmar). SV hjälper också gärna till med att kontakta externa medverkande. De skickar ut inbjudan och bevakar svar. Här kan vi också få hjälp med **lokal**, hjälpmedel och förtäring samt sammanställning av noteringar vid träffarna.

– Ett alternativ är även att ta hjälp av medarbetare i kommunen. En annan möjlighet är att faddern sköter detta arbete på egen hand, säger Sven-Åke.

Hur ofta bör man träffas inom kretsen?

– För att arbetet i kretsen skall vara utvecklande, bör man ha tre–fyra träffar per år. Vid en av dessa bör information från förbundet vara huvudpunkten och vid varje träff en kort information om aktuella händelser och framför allt uppmaningar om tankar, synpunkter och idéer som kan utveckla samarbetet och förstärka relationen med förbundet.

Hur inleds arbetet?

– Arbetet inleds med en ny krets, vilket sker i samarbete med SV och ev kommunen. Efter en kartläggning av föreningar inbjuds till en inledande träff. Vid den första träffen är det viktigt att alla får möjlighet att berätta om sin verksamhet. Här kan vi också kort presentera förbundet. Vid en andra träff är det lämpligt att presentera hela vår verksamhet med hjälp av bildspel eller power-point-presentation, fortsätter Sven-Åke.

– En viktig del av kretsarbetet är en utveckling av arbetet med den egna föreningen och att man känner ett värde av att samverka. Vi i förbundet måste dels få möjlighet att sprida aktuell information, dels få in synpunkter, funderingar och önskemål som finns hos våra medlemmar.

– Fadderns uppgift är viktig för att föra information vidare och ta emot synpunkter. Faddern ser också till att kretsen startar och utvecklas. I redan befintliga kretsar handlar det om att bli inbjuden som partner. Faddern kan också hjälpa till vid kontakterna med SV, avslutar Sven-Åke Mökander, ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund, som även vill betona att detta kretsarbete har tagits fram i styrelsen och i arbetsgrupp.

Habo och Gustav Adolfs Hembygdsförening – aktiv i bygden

Ekeredsstugan. Ett tidigt 1700-talshus från N Ekered. Skänktes till föreningen år 1980. Återuppfört år 1983 och inrymmer på nedre botten bostadsutrymmen med kök och i salen finns en murad bakugn. På övervåningen finns ett bibliotek och en klädsamling. I förgrunden Stena-Gustafs stuga från omkring 1830.

Till Årets Hembygdsförening 2017 utsåg Västergötlands Hembygdsförbund Habo och Gustav Adolfs Hembygdsförening. Redaktionsmedlemmar från Västgötabygden har besökt föreningen och funnit att det är ett bra val.

Vi mottogs med stor gästfrihet i Hembygdsparken i Habo av föreningens ordförande Ingvar Johansson, vice ordförande Jan Fogelström, ”allt i allo” Irene Gellerbrant och tidigare ordförande och sekreterare Gunnel Carlsson.

I parken finns sju byggnader, och den är navet kring vilket verksamheten rör sig. När vi kommer, har det just varit nationaldagsfirande för 750 personer, som alla bjöds på kaffe och tårta. Det råder gott samarbete med Habo kommun och företagarna i Habo, vilka bekostade firandet. Hembygdsparken är en fortsättning på kommunens område Musikparken, där det finns en scen och en lekplats. Ett gott samarbete mellan hembygdsföreningen och kommunen är nog vanligare i mindre kommuner än i större, och Habo har ca 11 000 invånare.

Habobygden

Habo är nog mest känt för sin vackra röda träkyrka med rika målningar invändigt. År 1680 brann den gamla kyrkan ner, och den nuvarande kyrkan byggdes på den plats där sju vägar möttes. Habo samhälle uppstod sedan vid järnvägen flera kilometer från kyrkan. Det var stora avstånd, och därför bildades en ny socken, Gustav Adolf med sin egen sockenkyrka, byggd på 1700-talet. I Fiskebäck byggdes ett kapell. Ute i Vättern ligger Visingsö, där Brahesläkten härskade, och flera stora gårdar i Habo minner om den tiden.

År 1865 byggdes järnvägen Falköping – Jönköping, och stationsområdet kom att förläggas till en plats, där stigningen inte var så brant för järnvägens skull. Industrier växte upp, och år 1882 anlades Habo Ullspinneri eller Spinnet, som det kallas i dagligt tal.

Andra industrier var laggkärlsfabriken, som gjorde bl a trätunnor och drickabackar, samt småindustrier. Mest känd i dag är kanske Fagerhults belysning. Många invånare i Habo har sin arbetsplats i Jönköping, ett par mil söderut.

Hembygdsgården. Byggnaden från Flittered i Gustav Adolfs socken. Från 1680-talet till början av 1890-talet var gården profossboställe. Profoss, militär rättsskipare, åklagare och verkställare av militära bestraffningar.

Norra delen av kommunen sträcker sig upp mot Hökensås, och där låg många torp ända upp på 300 meters höjd. Från Hökensås rinner ett 20-tal mindre vattendrag ner mot Vättern. Hökensås har den största reproduktionen av öring, och laxen går upp i åarna för att leka. Det finns endast två verksamma yrkesfiskare i Habo.

Tidigare odlades mycket potatis på sandjorden, men potatisproduktionen har minskat starkt. Det finns några större gårdar med ekologisk mjölkproduktion som Hallebo med 180 kor. Habo samhälle har expanderat på åkermark från bl a Bränninge gård (tidigare med bränneri).

Det finns fem tätorter i kommunen; Habo, Baskarp, Brandstorp, Furusjö och Fagerhult. I rondellen vid infarten från väg 195 till samhället finns fem ljuspelare, som symboliserar tätorterna. Nere vid Vättern finns ny tätortsbebyggelse i Sjögarp.

Hembygdsföreningen

Habos Fornminnesförening kom till på 1930-talet men upphörde med verksamhet i början på 1940-talet. År 1963 bildades Habo Gustav Adolfs Hembygdsförening och hembygdsparken började anläggas. Följande år förvärvade föreningen den byggnad som nu är en del i hembygdsparken. Det är mangårdsbyggnaden på Lilla Flittered i Gustav Adolfs socken. Den har i ett par hundra år varit boställe för profossen, den militäre rättsskiparen. I byggnaden finns fortfarande två arrestlokaler med galler för fönstren. I dag är profossbyggnaden samlingslokal.

Under följande år flyttades flera mindre byggnader till parken. Det var ett härbre från Skämmingsfors gård, en smedja från Molekullens gård och en loftbod från Flatered i Habo. Där finns skomakar- och snickeriverkstad samt linberednings- och vävredskap.

”Pukes lagård” är en visthusbod från Nolgården

Storstugan. Ett av rummen i hembygdsgården. Den används inte enbart av hembygdsföreningen som samlingslokal utan hyrs även ut 20–30 gånger per år.

Ekeredsstugan. Kammare.

i Gustav Adolf. År 1983 fick föreningen som gåva Ekeredsstugan, en mangårdsbyggnad från tidigt 1700-tal. Där finns ett modernare kök och på andra våningen samling av textil och böcker.

Vidare finns Stena-Gustafs stuga, där Tomten tar emot på julmarknaden. Ägaren var stenarbetare och fick då sitt namn Stena-Gustaf. Till Hembygdsparken kommer skolbarn från den närbelägna skolan, från förskolan och från äldreboendet. Parken är välbesökt.

Här firas bl a nationaldagen. Profossbyggnaden hyrs ut 20–30 gånger per år. Det finns en del problem med vandalisering. I parken kan vi också se en skylt nära den nyttillverkade mjölkpallen, som säger, att föreningen är medlem nr 41 i Svenska Mjölkpallsföreningen.

Hembygdsparken är alltså ett centrum för föreningens verksamhet, och på senare tid har ännu en byggnad flyttats dit, det gamla Salem-kapellet, som nu kallas Salen. Det låg i närheten och kan utnyttjas som samlingslokal. Habo är en frikyrklig bygd men också ekumenisk, och det är den ekumeniska gruppen som har ombesörjt att kapellet flyttats till Hembygdsparken och fått tidstypisk inredning med bänkar. De hade förut

Allt-i-allo. Leif Brunnegård samtalar med föreningens allt-i-allo och vävledare, Irene Gellerbrant. Hon visar fram en pärm med prov på de gamla originaltapeterna i Ekeredsstugan.

Förrskolan. Läraren Jan Fogelström vid den äldsta skolbänken i skolmuseet..

stätt i ett gammalt missionshus. Salem var Habos första frikyrkokapell.

Under åren har mycket skänkts till hembygdsföreningen, och det finns nu ca 10 000 föremål förtecknade. Eldsjälen i detta arbete är Irene Gellerbrant. Hembygdsföreningen samarbetar med Habobygdens släktforskarförening, som har samlat många fotografier och gjort en omfattande torpinventering. Tillsammans ger de ut en almanacka varje år med gamla fotografier från Habobygden. Almanackorna trycks i 450 exemplar och kostar 50 kronor,

Tidigare hade man olika grupper som programgrupp och städgrupp, men nu gör styrelsen det mesta arbetet. Det har blivit svårare att hitta personer, som vill ta ansvar under en längre tid. Ofta vill man göra en punktinsats.

”Spinnet” och Förrskolan

För en del år sedan hyrde föreningen med Irene Gellerbrant som ledare Simonstorps nedlagda skola utanför Habo samhälle. Habo kommun hade många

Ett exempel från tapetpärmen. Tapeter i rummen i Ekeredsstugan har nyttillverkats med prov på originaltapeterna som förlaga.

skolor, eftersom den var vidsträckt. När dessa skolor efterhand lades ner samlade man skolmateriel i Simonstorps skola till ett skolmuseum. Skolan låg dock ganska ocentralt, och där fanns varken vatten eller toalett. Irene Gellerbrant hade också vävkurser i Simonstorps skola.

För några år sedan fick hembygdsföreningen hyra 400 kvm i det nedlagda Habo Ullspinneri, och år 2010 flyttade både vävkurserna och skolmuseet dit. Spinneriet grundades 1882 och har ägts av släkten Werthén. Irene Gellerbrant har varje termin tre vävkurser med 50 vävstolar och ca 30 deltagare. Det blir plädar, handdukar, drälldukar, fårskinnskuddar och tras mattor. Hon har också vävkurser för barn. Dessa kurser varar i fyra dagar med 10–15 barn och några anhöriga vuxna i varje grupp. Det finns också en gammal stenmangel för mangling. I Ullspinneriet finns också Förrskolan som föreningen blivit känd för och som finns med i motivering till Årets Hembygdsförening 2017. Skolor ringer upp och planerar in besök. Till hösten besöks Förrskolan av alla elever i årskurserna 0–5.

– Varje år tar vi emot 10–15 klasser och har gammaldags lektioner, berättar Jan Fogelström, tidigare lärare och rektor i kommunen och ansvarig för skolbesök.

Nästa års stämma i Habo

I Ullspinneriet vävdes 30 000–40 000 filter varje år, speciellt till försvaret under andra världskriget. Det fanns särskild spolsal och i väveriet arbetade 100 personer. Väveriet köptes av Tidstrands i Sågmyra och upphörde på 1960-talet. Färgeriet lades ner 2006. Nu hyrs lokalerna i spinneriet ut, och hembygdsföreningen har ansökt om att få arrangera nästa års stämma med Västergötlands Hembygdsförbund just i Habo Ullspinneri. I den stora salen finns det plats för 500 personer, och miljön är mycket speciell.

Efter lunch i kommunens trivsamma restaurang Kärrsliljan i äldreboendet skiljs vi åt och eventuellt ses vi vid nästa års stämma hos Årets Hembygdsförening – Habo och Gustav Adolf.

Ann-Britt Boman

Foto: Leif Brunnegård, Monika Moberg

Se även sidan 29 och 32

Den flyttande skolan i Bjurbäck

Från tidigare redaktören för Västgötabygden, Aina Lindborg, har vi fått följande berättelse om skolan i Bjurbäck

Bjurbäck är en liten landsbygdssocken i Mullsjö kommun. Vid sekelskiftet 1900 fanns omkring 700 invånare i Bjurbäck. Sen har det stadigt minskat – nu mindre än 300. År 1858 valdes den första folkskolläraren som hette Pettersson. Då var Bjurbäck inte eget skoldistrikt utan sammanslaget med Bottnaryd och läraren undervisade växelvis i de båda socknarna. Hans lön var 375 riksdaler per år. Men år 1873 blev det fast folkskola i Bjurbäck och då valdes folkskollärare Blomqvist till lärare och uppehöll tjänsten till år 1908. De som hör till min generation eller är äldre har haft föräldrar som kom ihåg Blomqvist och kunde berätta om hans lärargärning. Jag är född 1929 och har gamla foton där både pappa och mamma (födda 1891 respektive 1893) finns med samt läraren.

Folkskolan byggdes 1870 och småskolan 1899 (med material från gamla kyrkan som revs för att lämna plats åt en ny). Huset byggdes så stort att det skulle kunna tjäna både som småskola och fattighus. Ett rum undantogs senare för att fungera som kommunalrum. På vinden inreddes ett rum till bostad åt småskolelärarinnan. Småskolan i Grytered byggdes 1901. Grytered låg i ”Stråknaböjda”, det vill säga Stråkenområdet på andra sidan åsen. Det som omtalas nedan som ”Bjurbäck” var området i ”centrum”, omkring kyrkan och folkskolan.

I Bjurbäck var skolformen C-form ända till 1938 då B2 och B1 infördes. C-form betyder att barnen bara går varannan dag. I småskolan kunde alltså läraren undervisa klass ett ena dagen och klass två den andra. I folkskolan fick klasserna tre och fyra gå varannan dag och klasserna fem och sex de andra. När B-formerna infördes gick alla barnen varje dag i skolan och läraren i folkskolan hade alltså alla fyra klasserna samtidigt.

Det var tydligen bra förhållanden för lärarna i Bjurbäck för de stannade länge. Robert Hässel anställdes som folkskollärare år 1914 och stannade i 34 år. År 1914 fick Märta Sandström tjänsten som småskollärare och stannade i 40 år. Hon gifte sig så småningom med en Bjurbäcksbo och kunde lämna sin primitiva bostad på vinden i skolhuset.

Något år innan Märta slutade skrev hon en berättelse om skolan i Bjurbäck och om hennes egna erfarenheter som lärare här. Hon nämner särskilt Oskar Gustavsson och hans familj. De bodde i gården Grytered med bostadshus på andra sidan vägen mitt

Småskollärare Märta Sandström.

emot skolan. Oskar var kommunalordförande och hade mycket att bestämma om, även beträffande skolan.

Märta Sandströms berättelse

Så vill jag berätta något om Småskolan och om hur en flyttande skola ter sig.

År 1860 valdes Karolina Karlsdotter till småskolelärarinna i Bjurbäck. Hon kallades allmänt Skol-Karolina. Hennes årliga lön var 150 riksdaler. Det är ganska roligt att höra de äldsta Bjurbäcksborna berätta om Skol-Karolina och hennes färder i bygden. Socken var i början indelad i sex skolrotar, senare i fyra. Skol-Karolina fick då resa mellan stugorna och vara lika många veckor på varje plats. Skolsal var någon kammare, om det fanns någon, eljest fick de vara i storstugan eller köket. Undervisningen skulle pågå i 42 veckor. Undervisningsmaterial fick hon ta med sig i stugorna.

I vårt lilla materialrum i Småskolan finns en gammal låda eller skrin ungefär 70 x 40 x 30 cm som utgjorde skolskrinet. I det skrinet rymdes skolmaterialen d.v.s. griffeltavlorna, som barnen skrev och räknade på, griffel fick barnen bestå sig själva med. Så var det väl A-B-C-böcker och andra läroböcker som ”bibliska” och katekes.

Skol-Karolina efterträddes av Skol-Emma och senare Skol-Ida. Av gamla dagböcker kan jag se att år 1904 var skolan flyttande på tre ställen, Bjurbäck, Grytered och Södervik. I Södervik hölls skolan i bondstugan.

År 1912 blev skolan flyttande mellan de två skolorna Bjurbäck och Grytered. För lärarinnan fanns bostad på båda ställena. I Bjurbäck bestod lärarinnans bostad av ett vindsrum och en liten garderob till kök.

År 1914 kom undertecknad som nyexaminerad 20-åring till Bjurbäck. Det var min första plats och hur en flyttande skola skulle te sig var jag ganska bekymrad för. Lägenheten för lärarinnan var egentligen bättre i Grytered. Där fanns två rum och kök. Källare, skafferi, tvättstuga och vatten på skoltomten saknades på båda ställena. Sådan ”lyx” räknade man ej med i lärarinnans bostad på den tiden.

Lönen var då, 1914, 500 kr per år. Jag kunde inte ha uppsättning till mer än ett hem och det blev i Bjurbäck. Man hade skola en månad i taget på vardera stället. När det var skola i Grytered måste man tillbaka till Bjurbäck på lördagen och ha slöjd och läxförhör. Det var läxförhör från kl 9 till 12 och slöjd från kl 12 till 16. På måndag tillbaka till Grytered. Ibland var det snö och yrväder, men det var att gladeligen traska iväg på den lilla skogsvägen, ”rättöversvägen”, till Grytered, ungefär 5–6 kilometer. Ofta hände det att Oskar Gustavsson mötte med hästskjuts. Jag minns än hur glad jag blev, när bjällerklngen hördes i skogen och den lilla bruna hästen blev också glad när han fick se mig, för då visste han att han fick vända hem igen.

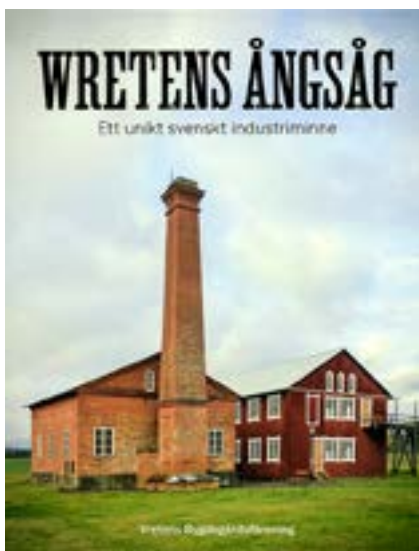
Eftersom jag inte hade ordnat med egen bostad i Grytered fick jag helinackordering hos Gustavssons och jag hade det gott och bra hos de vänliga, goda människorna.

Lönen utbetalades nu kvartalsvis och jag glömmer aldrig när jag fick min första lön, 125 kr, och vad de skulle räcka till mycket. År 1914 bröt ju första världskriget ut och allt var så dyrt, ungefär som nu och en del dyrare. Man fick ju inte bestå sig med någon lyx precis. De goda Bjurbäcksborna kom ofta ihåg mig med godsaker, ägg och smör och lite av varje så jag led ingen nöd utan hade vad jag behövde.

År 1916 blev det fast C-skola med lärarplacering i både Bjurbäck och Grytered. Så småningom infördes B-1 formen i båda skolorna. År 1939 drogs skolan i Grytered in och det ordnades med skolskjuts till skolan i Bjurbäck.

Bjurbäck 1952
Märta Sandström

Aina Lindborg

En lördag varje sommar hålls ångsågen öppen för arbete och visning.

Wretens Bygdegårdsförening har nyligen gett ut en bok om Wretens ångsåg, ett unikt industriminne. Sedan mer än 30 år är sågen ett levande arbetslivsmuseum, som visar på en industriepok under 1800-talet. Vreten är ett lugnt landsbygdssamhälle i Skövde kommun, på gränsen till Falköpings kommun.

”Vilken tur att industrihistorikern Eric Julihn skickade det där korta, handskrivna meddelandet till min bror och mig i slutet av 1970-talet”, skriver Fredrik Posse, ägare till Wretens Egendom, i förordet.

Eric Julihn ville fästa uppmärksamheten på att det var viktigt att byggnadsminnesförklara Wretens ångsåg för framtiden. Så blev det också år 1982. Sågen är idag ett kulturhistoriskt minnesmärke.

Wretens ångsåg är enligt teknik- och industrihistorikern Bengt Spade den enda som finns bevarad i landet. Bengt Spade fick kontakt med Eric Julihn och tillsammans inledde de ett samarbete med att kartlägga och beskriva sågens historia.

I boken *I grevens tid*, utgiven 1956, har Anders Andersson, föreståndare för Wretens station, gett en inblick i livet i Edåsa socken. Anders Andersson arbetade även i ungdomen som kontorist på Wreten. I tjänsten ingick bl a att mäta stockar. Järnvägen Hjo-Stenstorp var även viktig företagsmässigt för Wretens Ångsåg.

Sågen byggdes 1886–87 i anslutning till Wretens Egendom av Dickson & Co i Göteborg. 1889 tog Nils Posse över driften av sågen, då han köpt egendomen efter att hans far, Gösta Posse, avlidit.

När sågen gick som bäst var arbetsstyrkan omkring 50 man per dygn. Arbetet skedde i skift.

2002 bildades en arbetsgrupp inom Wretens Bygdegårdsförening med huvuduppgift att bevara sågen för framtiden. Restaureringsarbetet skedde i samarbete med Wretens Egendom.

Wretens ångsåg har även synts i TV-serien Träpatronerna med Bengt Bratt som manusförfattare.

Kanske återkommer vi till Vreten i ett senare nummer av Västgötabygden.

Koncis Affärsinformation AB i Skövde har stått för produktionen av boken. Textförfattare: Leo Olsson och Per-Olof von Brömsen.

Monika Moberg

Frans Hollender satte fart på Falköping

Frans Ferdinand
Hollender
(1824–1898)

Ar 1858 regerade Oscar I i Sverige, och den 7 oktober samma år rullade det första tåget från Göteborg till Falköping och "Hôtel-Bolaget vid Jernvägsstationen" var redan bildat.

Hôtelets första åtgärd var att söka tillstånd hos Kungl. Maj:t att servera spritdrycker. Beviljades per omgående.

Lokalen för dryckernas drickande fanns ännu inte, men lördagen den 3 december 1859 annonserade varolafödde Johannes Johansson i Falköpings tidning att han "tagit sig friheten" att övertaga (arrendera) det nya hotellet med rum, restaurang, vagnshus och stallar. Falköping hade fått ett järnvägshotell!

Sveriges äldsta, igång varande hotell

Hotellet står kvar än idag. Nyrestaurerat, bekvämt och med ett kök som är en kulinarisk högborg. Varje falköpingsbo vet också, med stolthet, att 158-åriga Hotell Ranten är Sveriges äldsta, igång varande järnvägshotell.

Den tidens Kamprad

Bakom hotellprojektet stod Frans Ferdinand Hollender, en jönköpingspojke som flyttat in som 17-åring. Han kom som en stormvind, startade **butik** med korta varor, byggde **gasverk**, ordnade **gatubelysning**, öppnade diligenslinjer till Stockholm (avgångar måndagar och fredagar kl 7 fm) och Helsingborg (torsdagar och söndagar kl 10.30 fm). Hollender var den tidens Kamprad.

Han stormade också i det kommunala. Satt i Drätselns och rådstugan samt i skaraborgshistoriens första landsting. Naturligtvis en lysande talare och övertalare.

I boken **Falköping genom tiderna IV** beskrivs Hollender som envåldshärskare. "Men det var med klokhets, framsynhet och beslutsamhet han behärskade dåtidens

falköpingsbor, de slutade att gå i rådstugan därför att det ändå blev som Holländer bestämde". När ingen alls kom till rådstugan måste borgmästaren skicka bud efter Frans Ferdinand för att få sammankomsten beslutsmässig.

Men han missbrukade inte sin oinskränkta makt. Och han lyckades inte med allt; led nederlag i en ilsken kamp med riksdag om stambanans dragning. Hollender och alla andra stambor ville självklart ha banan genom centrum. Men rälsen lades till förtret tätt intill nordvästra stadsgränsen, genom Rantens Säteri, som låg i Friggeråkers socken i Gudhems härad.

Hollender var även framsynt med talang att kalkylera, han förstod att när en tågresa från Göteborg till Stockholm skulle ta 16 timmar var resenären redan hungrig efter fyra. En blick på kartan och man inser att just Falköping är rätt plats för krog, kanske hotell.

Första tåget på första banan

Det festsmyckade invigningståget Göteborg-Falköping tuffade de tolv milen på tre och en halv timma, med snittfarten 27,7 km per timma. I ösregn angjordes Station Falköping som ju strängt taget borde hetat Station Friggeråker. Ombord var kronprins Carl, som ett år senare blev kung Karl XV, och dennes broder Oskar som med tiden blev Oskar II och en oidentifierad hertig. Dessutom gjorde varenda kommunalpamp från Lerum, Alingsås, Vårgårda, Herrljunga och Floby sitt livs första tågresa.

Tåget hälsades av hurrande falköpingsbor; de slapp dock att vinka med mössor och hattar på grund av regnet. När Herr Borgmästare Per Edman drog upp sitt hyllningstal ur fickan hejdades han av kronprinsen som sa: "Herr Borgmästare, göm det till en annan gång! (Källa: Tidning för Falköpings stad och Falbygden)

Festmåltiden intogs i det pampiga stationshusets stora, tredjeklass matsal som för dagen var upphöjd till Första klass, smyckad med fanor, standar och blommor. Måltiden var enorm och även den av första klass. Krögarens namn var Johannes Johansson. "Hôtel-Bolaget" var redan bildat. I dess historiska styrelse satt de båda godsägarna F Österberg på Fredriksberg och P A Millqvist på Saleby-Svartarp med kvarn och bränneri, de goda borgarna M Rignér och apotekare P G Widoff samt självklart Frans Ferdinand Hollender. När invigningståget dagarna efter gjorde återresan till Göteborg lades ansökan till Kungl. Maj:t om alkoholutskänkning i postsäcken på Stockholmsdiligensen. Kronprinsen, prinsen och hertigen reste med samma diligens.

Hollender börjar bygga

Järnvägsbolaget hade köpt upp ägorna runt det nya stationshuset för ett niondelars öre per kvadratfot (Källa: Hotelllets egen trycksak). Här skulle ett nytt samhälle växa på säteriet Rantens ägor. De hade av Gustaf II Adolf i tidigt 1600-tal donerats till staden Falköping, ”att hava att växa uti”. Första veckan i januari 1859 inbjöds hugade spekulanter att anmäla sitt intresse för de tomter som nu var utlagda omkring stationen.

Hollender och hans bolagsstyrelse var hugade och fick köpa ett rejält stycke mark i söder. Omedelbart, den 29 januari 1859, kallades alla som tecknat aktier till möte i Stadskällaren ”för att besluta i flera högst viktiga förekommande frågor” såsom byggprogram, ritningar, ekonomi och anbud från hugade timmermän.

Byggdes i rasande fart

Dagordningen dunkades igenom med hollendersk brio varefter ”Hôtelet” byggdes med rasande fart på mindre än ett år. Betänk att vattenrör, avloppsrör, elektriska ledningar och telefonledningar var okända begrepp som ej störde byggandet. Till jul stod etablissemangent klart; en källarlös länga i två våningar rymmande krog och rum för resande och personal. Därtill en veranda mot stationen och på baksidan ett stall. En vacker trädgård var under anläggande mot sydost, tvärs över nuvarande S:t Olofsgatan. För 158 år sedan var en dålig grusväg, inte bredare än att två foror kunde mötas. Servitörernas kutande tvärsöver var ostört.

Johannes Johansson från Varola tar över

Aktieägarna kallades den 4 augusti ånyo till möte, denna gång i Frans Ferdinand Hollenders gård på Storgatan 10. Nu valdes hotelllets första arrendator nämligen Johannes Johansson, vilket framgår av densammes annons i FT den 3 december 1859:

”Undertecknad, som öfvertagit det vid järnvägsstationen härstädes uppförda Hôtel, tager sig friheten tillkännagifva respektive resande att rum jämte spisning tillhandahålles äfvensom vagnhus och stallar. Falköping i December 1859.”

Att Johannes J fick arrendet var väntat. Med det kungliga invigningskalaset i oktober 1858 och sitt första år som källarmäsare i Järnvägresteraurangen hade han visat lejonklon. Han regerade med framgång Rantens Hotell till 1916.

Två invigningar

1865 invigdes hotellet på nytt! Ja, faktiskt – med en vacker målad slinga på väggen i festvåningen skriver Johannes Johansson vad som än idag fortfarande kan läsas:

”Detta hus är byggdt 1865 af Undertecknad, Gud bevare det för eld och brand och gifver dess innevånare lycka och framgång önskas af J Johansson.”

Hotellhistoriker i Falköping har länge grubblat över dessa båda invigningar av samma hus, 1859 och 1865. I dag är teorin att Johansson efter endast två–tre år fått köpa hotellbolaget (på ofri grund) av Hollenders. Och han startar genast en rejäl ut- och påbyggnad som avslutades 1865, som av Johansson räknas som ”det riktiga” hotelllets startår. Friggeråkers sockenarkiv kanske har svar på gåtan?

På 1910-talet hystes hotelllets fasta hyresgäster, t ex en adjunkt, en major, en tandläkare och tre stationsskrivare. I den trettiohövdade personalen fanns en barnsköterska!

I Göteborgsposten den 5 augusti 2016 skrev arkeologen Lena Josefsson i Östra Gerum en intressant artikel om Rantens hotell. En meny från 90-talet beskriver Johannes Johanssons strävan att hålla Första klass: Consommé Colbert ... Gösfilé á la Aurora ... Kalvfilet Chateaubriand ... Kokt Westphalisk skinka ... Legymer ... Kall rispudding.

OBS! Middagsmusik av välljudande stråkensemble.

Från Friggeråker till Falköping

Falköpings Centralstation hamnade inte förrän 1939 äntligen i Falköping! Då inkorporerades Friggeråker och stadsgränsen flyttade från Trekanten till Bergslieden.

Ett flertal duktiga hotellmänniskor har vandrat i Johannes Johanssons spår. Andra hotell i centrum har kommit och gått, men S:t Olof och ”Rantens” har bestått. Sedan hösten 2016 drivs Hotell Ranten av ett konsortium med namnet S Victualer AB. Huvudman är Jinheng Wang, Sigtuna.

Holländer var 17 år när han 1841 kom till Falköping där han med kraft och idé kom att verka i 24 år. Han gifte sig 1850 med 22-åriga Azema Werner från Setterbo. De fick nio barn, det sista när Azema blott var 36 år. Två månader senare avled hon. Frans Fedinand flyttade kort tid därefter med barnaskaran till Göteborg, där han dog, 74 år gammal 1898.

Namnet Hollender lever kvar. Det kan t ex läsas på alla stolpar i de tio gatukors genom vilka **Holländergatan** löper, 2,5 kilometer, mellan Warodells väg och Wetterlinsgatan.

Björn Vinberg

Denna illustration av Björn Berg var införd i Dagens Nyheter den 15 oktober 1972 tillsammans med dagsversen av Alf Henrikson nedan. © Björn Berg. Publiceras efter tillstånd av Björn Bergs familj.

En surpris i Falköping

På Falköpings järnvägsstation, min själ,
fick jag en spätta som smakade väl.
På Västgötaslätten var detta
en mycket märkvärdig spätta.
Den smakade sjöluft och salta hav
och dem vimlar det icke i Falköping av
så jag anser mig böra berätta
om dess högst förvånande spätta.

Alf Henrikson

@ Alf Henrikson – licensierat genom ALIS

Bandyklubbar förr var ofta i gungning

Omslagsbild på Främmestad – Vår hembygd 2017.

Bredöls Bandyklubb från seriesegern 1953. Bakre raden fr v: Per-Axel Rasmussen, Inge-
mar Johan Johansson Ivehag, Albert Johansson, Stig Johansson Ivehag, Göran Jo-
hansson, Stig Lundin, lagledare Erik Johansson. Främre raden fr v: Helmer Johansson,
Erling Werner, Hans *Stubben* Johansson Ivehag, Karl-Gustav Larsson och Rolf Hjort.

Bandyklubbarna var många förr, och de kunde lätt komma i gungning när de inte rentav tog sig vatten över huvudet. Matcherna gick nämligen ofta på sjöars och åars is, och det var si och så med säkerheten när det vårades. Isen mjuknade och svajade, när den inte rentav brast under en anhopning av ivriga spelare.

I senaste numret av Främmestad – vår hembygd skriver Tage Brolin om en av de många försvunna bandyklubbarna, Bredöls Vintersportklubb. Den bildades 1950 och försvann igen elva år senare men hann avverka rätt många matcher under de åren, även i seriespel. Framgångarna varierade.

Vakt i eka

Man fick spela där det fanns is, och det kunde innebära problem. Som matcherna på Bredahöljen nära Bredöls skola. Där var det trångt och det var inte så många meter mellan planen och öppet vatten vid sågen. Så under matcherna satt en man i en eka och fiskade upp bollar som gått för långt.

Märkligt nog verkar ingen alltför snabb spelare ha åkt av isen. En ivrig supporter däremot hamnade i vattnet, men fiskades snabbt upp. Senare fick man en bättre och säkrare plan. Men många matcher även där, liksom på många andra håll, fick inledas med att man skottade bort snön från isen.

Bandyportfölj

Den klassiska bandyportföljen, som lär innehålla värmande kaffe smaksatt med alkohol, verkar inte behövs i Bredöl. Där serverades glögg, alkoholfri för spelarna, lite starkare för publiken som kom i rätt stämning.

Och här som på många andra håll anordnades danser och andra fester för att få in pengar till verksamheten. Det i särklass största dragplåstret var Snoddas, den sjungande bandyspelaren, som kom hit i midsommartid 1956. Denna storstjärna vid den här tiden, kostade 465 kronor. Men då ingick dragspelaren. Det får man ingen stor artist för idag.

Arentorp förlorade

Tage Brolin har mycket att berätta om matcher mot mängder av lag som få minns idag. Jag har exempelvis ingen aning om att Arentorp hade ett lag, det förlorade dessutom mot Bredöl.

Det finns säkert många som har intressanta och roliga historier att berätta om bandy och andra idrotter och sysselsättningar som numera mer eller mindre försvunnit. Hör av er, minnen är till för att delas.

Hans Menzing

Prenumerera på Västgötabygden!

Det kostar 150 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (föreningen beställer t ex till hela sin styrelse) är priset 130 kr per prenumeration.

Anmäl till vår kanslist **Eva Mann**, 0512-105 50.
Badhusgatan 13, Box 15, 534 21 Vara.
Eva arbetar deltid och träffas på kansliet varje helgfri torsdag, 09.00-15.00.

E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Tivedens Robin Hood i dold kamp mot Hitler

I onådens år 1942 fick Sverige en västgötsk Robin Hood. Per Stigman hette han, och han och hans grönklädda vänner höll till i Tiveden när de inte var ute för att hjälpa bönder som plågades och plundrades av stormännen. Det var fritt fram för herremännen eftersom vi dessvärre hade en oduglig tysk kung, Albrekt av Mecklenburg.

Det kom underhållande berättelser om hur Stig och hans vänner satte herremännen på plats, liksom gärna också biskopen och domprosten.

Där fanns mycket att skratta åt, ibland var det spännande, och Stigman framstår rentav som en tidig feminist stundtals. Men att historierna blev så populära berodde förstås också på att alla som läste dem insåg att attackerna mot den tyske kungen egentligen skulle läsas som attacker på Hitler och hans anhang.

Mot Hitler

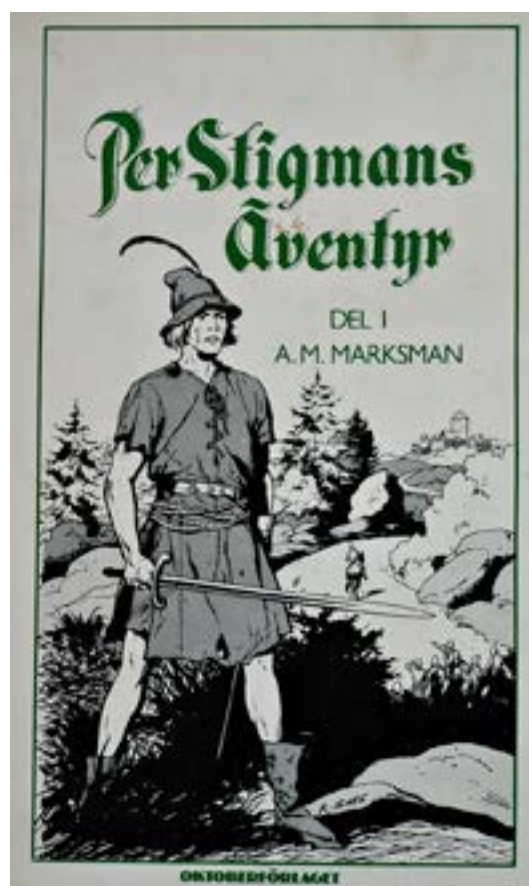
Berättelserna kom först i Rekord-Magasinet, med Edwin Ahlqvist som redaktör. Jovisst, det var han som var manager för boxningsvärldsmästaren och västgöten Ingemar Johansson. Författaren kallade sig A M Marksman, men hette egentligen Nils Holmberg och satt bland annat med i stadsfullmäktige i Göteborg och var redaktör för Arbetar-Tidningen. Snart skulle han hamna i riksdagen som ledamot för kommunisterna.

Så att historierna kom just 1942 är inte så konstigt. I början av kriget hade Hitler och Stalin en pakt, som höll på att bli Sovjets fall när Hitler plötsligt 1941 gick till anfall. Så innan dess ville förstås inte en god kommunist som Holmberg skriva något som ens kunde anas som kritik mot Hitler. Och ärligt talat finns det ingen öppen kritik nu heller, berättelserna handlar om svenska folkets plågor under sin tids kapitalister på 1300-talet. Öppen kritik skulle stoppats av censuren, men de flesta förstod vart udden var riktad.

Varning för tysken

Här kunde alla se hur illa det gick om tyskar fick makten i Sverige. Berättelserna blev så populära att det inte gick att sluta ens när kriget slutade. Det blev en lång rad berättelser, och de trycktes på nytt i böcker på 70-talet.

Ärligt talat var det folk från hela landet med i Robins styrka i Tiveden, ende äkta västgöten var enögde Johan, som alltid kallades Synålen. Men forne munken Broder Patrik kunde lura överheten som försäljare av undergörande Varnhemsvatten, det kom förstås från Himmelskällan, så mycket handlar om Västergötland.

Per Stigman och hans vänner i Tiveden ville även varna för Hitler.

Skarabiskopen

Däremot missar författaren att Skarabiskopen några år under Albrekts tid hette Rudolf av Mecklenburg, och han hade förstås fått sitt stift i gåva av sin kusin kungen. Biskop Rudolf deltog rentav på kungens sida i striderna vid Åsle, när drottning Margareta kastade ut dessa tyskar.

Fast hon satte ju dessvärre dit nya, och vi skarabor brukar undvika att erkänna att rådsherrarna vid ett möte i Skara godkände Erik av Pommern som ny kung. Och han blev ju minst lika dålig som Albrekt. Fast då hade Stigman ersatts av den verkliga kämpen, Engelbrekt.

Hans Menzing

Karin Lundberg

– mångsidig vårdare av vårt kulturarv

V i träffas en vacker sommardag vid Fristads kyrka, antikvarie Karin Lundberg och jag. Det är just kyrkorna och kyrkogårdarna, som Karin Lundberg har inom sitt ansvarsområde och då främst i södra delen av Västergötland. Hon är anställd av Västarvet och är stationerad på Lödöse museum. Hennes ärende i Fristad är att vara med på ett byggmöte, som rör pågående renovering av fönstren i kyrkan. Hon är också ansvarig för en kyrkogårdsinventering, som nu är i slutskedet. Varje grav ska ha en gravrättsinnehavare, men det finns också kulturgravar, där församlingen får ansvaret. Det gäller äldre gravar eller gravar med gravstenar, som är kulturhistoriskt intressanta. Denna fråga engagerar många hembygdsföreningar, som försöker se till att även den lokala historien får en plats i sammanhanget. Man kan få insyn i mycket av bygdens historia vid en vandring på socknens eller ortens kyrkogård.

Karin Lundberg har arbetat länge i vår bygd men kommer ursprungligen norrifrån. Hon är född i Sävar inte långt från Umeå. Vid Ratan och Sävar stod de sista slagen i Finska kriget 1808–1809.

Åren 1983–1986 gick hon på den då relativt nyinrättade bebyggelseantikvariska linjen vid Göteborgs universitet. Det var en tvärvetenskaplig utbildning med både etnologi, vetenskapsfilosofi och arkitekturhistoria, och vid Institutionen för kulturvård utbildades även konservatorer. Studierna gav en bra bild av vad som menas med kulturmiljö.

Karin Lundbergs egen definition av begreppet är att kulturmiljön berättar om allt som människan har skapat. Det kan handla om landskap, fornminnen och byggnader. Kulturmiljöer bör inte bara bevaras utan också utvecklas på ett varsamt sätt och man bör samarbeta, när det gäller både kultur- och naturmiljö. På gravstenar växer ofta sällsynta lavar, som skadar texten på stenen. Kanske kan man ta bort laven på framsidan och behålla den på baksidan. Den stränga svenska tolkningen av EU-direktiven har ställt till det i vissa sammanhang, när man bara tar naturhänsyn och inte ser till kulturen.

När Karin Lundberg var färdig med studierna, fick hon anställning som amanuens och guide över sommaren vid Borås museum och sedan som museipedagog.

År 1990 blev en tjänst som antikvarie ledig vid Älvsborgs länsmuseum i Vänersborg, och Karin Lundberg fick tjänsten. Det blev omorganisationer, och

Älvsborgs länsmuseum bytte namn till Regionmuseum Västra Götaland för att så småningom bli Västarvet. Inom Västarvets ram finns både konservatorer, biologer, processledare, pedagoger och hemslöjdskonsulenter.

Karin Lundberg är handläggare i Sjuhäradsbygdens distrikt och arbetar där inte bara med kyrkor utan har

Profilen

omväxlande arbetsuppgifter. En uppgift är att anordna arenaveckor i olika kommuner med program och aktiviteter för att lyfta kulturarvet. Viktigt är att utnyttja den breda kompetens som finns på Västarvet.

Kyrkorna är viktiga

När kyrkan och staten skildes åt år 2000, bildades en regional samrådsgrupp för att samordna bevarande och underhåll av kyrkorna. Man kan söka kyrkoantikvarisk ersättning från staten för renovering, och en stiftsantikvarie kan hjälpa till med ansökningar. Behoven styr när det gäller bifall och hur mycket pengar man får. På frågan om hur man ska prioritera kyrkorna i framtiden, får jag svaret att vi inte ännu kommit in i en krissituation. Vi behöver inte prioritera vilka kyrkor som ska bevaras. Människor är trogna sin kyrka och vill ha den kvar i bygden, även om man inte besöker gudstjänster så ofta. Kyrkorna kan användas till olika ändamål, t ex för musikgudstjänster. Om en kyrka brinner ner, vill man gärna bygga upp den igen, även om man inte helt kan försäkra ett kulturarv. Redan i dag kan man överlämna övertaliga kyrkor till Trossamfundet Svenska kyrkan på nationell nivå, men det har bara varit aktuellt i ett fåtal fall.

Även i arbetet med kyrkogårdarna kan man få del av kyrkoantikvarisk ersättning, t ex för kyrkogårdsinventering. Vård- och underhållsplaner måste upprättas med trädplantering och skötsel av stenmurar runt kyrkogården. Det har varit olika ”trender”, när det gäller gravar och gravskötsel. Tidigare var det gravkullar med vintergröna eller häckar och stenramar. Sådana tillhör också kulturmiljön och bör bevaras. När det gäller bidrag är det ett bekymmer att medlen inte räknas upp, så därför minskar pengarna.

Antikvarie Karin Lundberg utanför Fristads kyrka.

Omväxlande arbete

Andra uppgifter för en antikvarie är inventeringar av byggnader som t ex skolor, moderna monument och kiosker för att nämna några. En byggnadsinventering genomfördes i Borås kommun 1996–1998. Karin Lundberg har nyligen inventerat skolor i Marks kommun, och Backens skola i Örby är ett exempel på en välbevarad kulturmiljö. Den svenska folkskolan fyller i år 175 år, och detta uppmärksammas på olika sätt i hembygdsrörelsen, bl a med arrangemang och utställningar.

När det gäller byggnader, menar man, att allt som berättar något om samhället är ett kulturarv. Man behöver dock en distans i tiden, kanske 30–40 år, för att se vad det handlar om. Ofta handlar det om tidskedjan skröp att slänga – loppisfynd – antikviteter.

Ett viktigt arbete är att föra ut kunskap till fastighetsägare, så att de kan ta vara på äldre byggnader. Pedagogiskt arbete är viktigt, kanske i form av föreläsningar eller inlägg på sociala medier. De flesta byggnader av kulturhistoriskt värde är inte skyddade i en lagstiftning som är juridiskt bindande, så därför är det viktigt med information och spridande av kunskap. Det finns ett fantastiskt kulturarv i Sjuhäradsbygden, som vi kanske inte alltid tänker på i form av överloppsbyggnader som t ex ladugårdar, lador och uthus av olika slag men även yngre byggnader från 1950 – 1970-talet. Man bör koppla ihop kulturhistoria och miljö, eftersom det förr fanns en stor kunskap om

material och byggande. Hus återanvändes, och det var viktigt vilket material som användes.

Man levde i symbios med naturen och var aktsam om miljön och byggde med omtanke och kvalitet. Tyvärr innebar den stora rivningsvågen på 1960-talet att hållbara material ersattes av nyare material, som inte hade samma kvalitet. Vi bör nu ta vara på det vi har och inte se det som problem utan som resurser. Inom området slöjd och byggnadsvård finns det på Nääs en stor kunskap kring material som är hållbara för miljön och som man där kan ta del av. Allting hänger ihop och med en helhetssyn kan man förändra medvetet och varsamt. Tyvärr ser man oftast bara kortsiktigt och ekonomiskt på dessa frågor bland beslutsfattare.

Skolorna är viktiga, när det gäller att nå ut med information och kunskaper, men det är svårt att komma in där på grund av strikt planering. Det gäller dock att väcka intresse hos ungdomar, som är morgondagens beslutsfattare.

Karin Lundberg trivs bra med sitt arbete och är optimistisk inför framtiden.

Ungdomar som gått bebyggelseantikvarisk linje har lätt att få jobb inom olika områden i kommunerna, t ex som bygglovshandläggare, och där kan man ha ett längre och bredare perspektiv inför framtiden. Vi hoppas att kulturmiljön blir en viktig del i alla beslut inför framtiden.

Ann-Britt Boman

Fantastiskt försommarväder vid förbundsstämma i Uddevalla

Sveriges Hembygdsförbund brukar anordna sin årsstämma just i försommartid. Stämman i Uddevalla den 26–28 maj gynnades under fredagen och lördagen av sol och värme och vackert väder över Bohuslän. Hembygdsresorna på söndagen gick till Klädesholmen och sillens Tjörn, till stenens rike och Ramvikslandet norrut i landskapet, utomskärs till Smögen och Hållö och inomskärs till Malö strömmar och Bokenäset. Hembygdsfesten på lördagskvällen hölls på Gustafsberg utanför Uddevalla, Sveriges äldsta havsbadort.

Stämman inleddes med kaffe och äggost, den bohusländska landskapsrätten, på Bohusläns museum i Uddevalla på fredagseftermiddagen den 26 maj. Temat för stämman var Hembygdens barn, unga och skola.

Improverket från Göteborg underhöll, medan deltagarna samlades. Ordföranden i Bohusläns Hembygdsförbund Ingrid Kennborn, iklädd hembygdsdräkt från Fräkne härad söder om Uddevalla, hälsade välkommen, och därefter talade chefen för Bohusläns museum Hans Kindgren.

Han framhöll tre viktiga frågor för hembygd rörelsen eller kulturarvsrörelsen, som han också ville kalla den. Det är förhållandet stad – land, utveckling eller avveckling på landsbygden och frågan om framtidstro eller framtidshopp. Hembygd rörelsen kan skapa sammanhang, gemenskap och just framtidstro.

Conny Brännberg, ordförande i Kulturnämnden i Västra Götalandsregionen, som omfattar 20 procent av Sverige, lyfte sedan fram kulturfrågan och besöksnäringen. Vilken är skillnaden mellan en bostad och ett hem? Vilka värden ska karakterisera det nya folkhemmet?

Folkskolan 175 år

Flera inlägg gjordes sedan om årets stora satsning på Folkskolan 175 år. Eva-Lis Sirén från Lärarstiftelsen talade om folkskolan som ett gigantiskt demokratiprojekt med utbildning för alla, och den skulle bli biljetten till ett bättre liv och ett redskap för förändring. Folkets skola skulle vara en skola för bildning, utveckla omdöme och ansvar och skapa motstånd mot masspåverkan. Det kan vara skolans uppgift även i dag. Här spelar kulturarvet en stor roll. Det förflutna påverkar våra liv i dag och i valen för

Bild från årsstämman i Uddevalla. Ann-Britt Boman längst ut till höger i andra raden.

framtiden. Vi kan ha historiska perspektiv för att tolka och påverka och vi kan ha internationella perspektiv för att reflektera över likheter och skillnader.

Vi fick vidare ta del av olika projekt för att levandegöra lokala historier och kulturarv med t ex film och digitala berättelser. Generationsväxling bör eftersträvas och mötesplatser skapas. Ungdomar behöver hjälp med att ta till sig demokrati, och där har hembygdsföreningarna en uppgift. Anna Olsson från Bohusläns Hembygdsförbund och lärare till professionen berättade sedan på ett seminarium om hur man arbetat fram en modell för samverkan mellan skola och hembygdsföreningar, som praktiseras på Bokenäset utanför Uddevalla, bl a på Förskolans dag. På Orust har man arbetat med ”Fotspår”, fornminnen i närmiljön.

Stämmoförhandlingar

Lördagen var stämmodag, och inleddes på Bohusgården med att avgående ordföranden Birger Svahnström hälsade välkommen för tionde gången till den 101:a stämman i Sveriges Hembygdsförbund. Han hade fått frågan om när han var stolt, och det blev nedslag i vad som hänt under de tio åren. Bättre medlemsutveckling, mer bidrag från samhället och påverkan på folkbokföringen nämndes. Han avslutade med en egen dikt om sommarhagen som räddades från granplantering.

Så skedde upprop av de 76 närvarande ombuden från hembygdsförbund i hela Sverige. Till att leda

förhandlingarna valdes Conny Brännberg, ordförande i Kulturnämnden i Västra Götalandsregionen, och till sekreterare Elisabeth Eriksson. Birger Svahnström föredrog verksamhetsberättelsen, som karakteriserades av jubileumssatsningen men också av arbetet med visionen för hembygdsrörelsen.

Till ny ordförande valdes Maria Norrfalk, Sveriges första kvinnliga jägmästare och tidigare landshövding i Dalarna. Flera motioner behandlades, bl a om uppmärksammande av landskapsnamnen, om ortnamn, databaser och STIM-avtalet.

Så var det dags att anta visionen för framtiden. Den innehöll många punkter, bl a att hembygdsrörelsen ska spela en aktiv roll för en hållbar samhällsutveckling och värna kulturarvet över tid. Rörelsen ska samla och förmedla kunskap och vårda kulturlandskapet. Vidare beslöts, att en ny medlemskapsform för barn och unga ska införas med enbart lokalt medlemskap. En hembygdsfond ska bildas och medel samlas in till den.

Den digitala informationen inom hembygdsrörelsen bör utvecklas. Nu arbetar man med både hemsidor och Bygdebänd. Man bör skilja mellan att lagra data och att söka data. Utredningen om databaser fortsätter. Så var det avtackning av Birger Svahnström och inbjudan till nästa års stämma i Kalmar.

SHF:s nyvalda ordförande Maria Norrfalk och avgående ordföranden Birger Svahnström.

Lördagen avslutades med en hembygdsfest på Gustafsberg med dansuppvisning, rundvandringar och en stor buffé. Stämmodeltagarna bodde på Bohusgården eller Gustafsberg, och de yttre arrangemangen med mat och boende fungerade mycket väl. Den fantastiska utsikten över Byfjorden var ett ytterligare plus, och Bohuslän visade sig från sin vackraste sida.

*Ann-Britt Boman
Foto: Ingrid Öhlund*

Bäst att dä va städat i sköpet

För noka vecker sen kom vi på att dä fattas en sörts fölk här i bögda sum dä fanns flere stöcken å för en femti år sen. Di va antingen onga pajka eller gubba sum blett lite te årena. Dä va på den tia då di bruka alla gåla i sockna. På noka ställen kunne dä va så att farn inte velle att en utå pajka sulle flötta hemifrå, han kunne behövas i skogen på ventern, i vårbruket å i anstia. En södden pajk kunne också hjälpa andra i sockna sum behövde hjälp mä lite grävning eller vekapning eller trösking. Men dä kunne också va så, att pajken tatt över stället och farn va den sum röckte in ve behov. Ja hugar noka utå bägge sörtera. Di va hänta mä lite utå varje. Men södda finns inte ida, dä ä sunn.

Men dä va inte bara kara sum behövdes, dä va lika dant mä kvennfölk. En del töser kunne ta en pigeplats i stan eller hos nôken i sockna sum behövde hjälp eller så va di hemma å hjälpte te på gån. Di lärde säk mö. Men di tösera behövdes mä um dä sulle va kalas, bröllup eller begravning. Då kom dä ofta mö fölk å då va dä bra um dä fanns noka redia töser å ta te.

I en del sockner fanns dä ena kokerska sum kunne hjälpa te ve kalas. Di kunne laga finer mat, å di kunne baka granna tårter. Di kom ofta dan före å gjole i ordning

å förberedde så dä inte sulle haka upp säk på kalast. Di kunne va rätt olika både i omfång och sätt. Ja minns tant Hilda, Astrid å Agda å så fru Svensson, ho va kokerska i mi hemsocken. Ja beundra na för ho kunne göra glass före dä fanns frysboxa å kylsköp.

Henna gubbe kom mä sågespån å isklumpa å la i vårn källare. Dä sulle nöckas ve glasstellverkninga. Hur kunne gubben hetta isen mett i summern, dä grunna ja allt på. Ja vesste inte att en kunne såga upp isblock på ventern å förvarat i en sågespånshög änna te summern. Ja minns att tantera i sockna hade respekt för fru Svensson. Dä va bäst att dä va städat i sköpena dan före ho kom. Annars kunne ho ha sunponkter.

Håkansson

Skolundervisning i Vassända-Naglum före 1842

Vilken typ av undervisning fanns tidigare i vår bygd? Var merparten av befolkningen helt oskolade, eller var det kanske så att viss bildning hade smugit sig på?

I följande text, skriven av Simon Eriksson, får vi klarhet i detta. Texten är hämtad ur skriften Några drag ur folkskolans historia i Vassända-Naglum. Utgiven 1942 i samband med folkskolans 100-årsfirande. Texten är exakt återgiven.

Aven i Vassända-Naglum bedrevs undervisning före folkskolestadgans tillkomst. Denna undervisning sköttes av gamla soldater och fattiga kvinnor. Att lära barn ansågs ju mångenstädes vara en passande syssla för den som ej dugde till annat arbete. Så heter i ett stämmoprotokoll från år 1834:

”Anmäldes Backsittare Hustrun Brita Pers dotter i Krösebacken, för att vitsordas i avseende med dess befattning med barnundervisningen, och upplystes vid tillfället att bemäldes Hustrun Brita Persdotter, som nu är 57 år gammal, under en tid av 29 år bott på samma ställe, alltid uppfört sig väl och försvarligt, till föräldrars och pastors fullkomliga nöje, undervisat en mängd barn i kristendom och därmed ännu fortfar på samma sätt, varför församlingen förklarade, att den med glädje skulle se, om nämnda hustru bleve hugnad med någon belöning för sitt mångåriga arbete och nitfulla bemödande med barnundervisningen, som hon för ringa och ofta ingen ersättning lämnat”

Dessa undervisare skulle ha ersättning av barnens föräldrar, men av fattigare föräldrar kunde ofta ingenting erhållas.

Prästerskapet ivrade även för undervisning i innanläsning. Så skänkte Prosten Hallén 1832 till Gustav Adolfs församling en ”Sats tabeller för Vexelundervisnings Schola” 1).

Han önskade se dem använda till församlingens nytta, och att klockaren skulle använda dem vid barnundervisningen.

Fyra år senare väckte pastor förslag om ”en ordentlig reglering av barnundervisningen i socknarna”, Man beslöt att till ambulatoriska lärare antaga Johannes i Grunnebo, Annika i Anered och skolmästaren Nordström.

Av dessa skulle den förstnämnde undervisa barnen i Ramnereds, Grunnebo, Lundens och Öxnereds rotar, den andra barnen inom Sätters och Torsnereds rotar samt

Nordström barnen i Onsjö, Ladugårds och Munkebo rotar. Klockare Moberg, som skulle undervisa i den vid kyrkan inrättade skolan enligt lancastermetoden, hade skyldighet att ta emot barn från hela församlingen, men skolan var närmast avsedd för de omkring kyrkan belägna rotarna. Klockare Moberg var även pliktig undervisa i räkning och skrivning, medan de andra skolorna nog endast meddelade undervisning i läsning och kristendom.

Föräldrarna fingo själva bekosta lärarnas lön. För varje barn skulle läraren ha 8 – 10 skilling. i veckan. Skolan pågick 10 – 12 veckor på varje ställe, 2) varefter examen anställdes.

Ovan nämnda Annika i Anered hade sedan lång tid sysslat med undervisning i innan- och utanläsning, ty 1838 rekommenderades hon till erhållande av någon belöning från Patriotiska Sällskapet, emedan hon undervisat barn sedan 1816.

≈ ≈ ≈ ≈ ≈

Något förlag finns inte angivet till ovan nämnda bok, däremot ett namn, O Liss. Denne var en tid skoldirektör i Vänersborgs stad. Han hade 1835 utsetts till överlärare i Vassända Naglum, och kom då närmast från Skoghäll.

1) Vad är då växelundervisning eller som den också kallas lancastermetoden. Upphovsman är den engelske pedagogen Joseph Lancaster. Undervisningsmetoden innebar att undervisningen sköttes av äldre och mera försigkomna elever, även kallade monitorer. Runt väggarna var läsetabeller upphängda, och vid varje tabell stod en monitor med en skara barn. Läraren själv undervisade inte utan ägnade sig åt att planera och handleda dessa monitorer. På så sätt kunde en lärare ha 100 barn eller mera.

2) **Notera att;** då artikeln skrevs 1942, tog inte författaren upp det faktum att Vassända Naglums socken bildades först 1887. Gemensam kommunförvaltning hade man dock tillämpat sedan 1862. Gemensam församling blev det 1888, då Vassända och Naglums församlingar slogs samman. Helt tydligt är att mycket trots detta har varit gemensamt, så en sammanslagning hade säkert varit förväntad i många år.

Stig-Åke Andersson

I Husaby firades fyrtio år med grillfest

Helgen innan midsommar firade Husabyortens Hembygdsförening fyrtioårsjubileum med en trädgårdsfest vid hembygdsgården i Husaby.

Grillmästaren Rolf Friberg serverade helstekt lamm och det blev även jubileumsbakelse.

Ordförande Sölve Johnsson hälsade alla välkomna och berättade om hur föreningen bildades 1977 och om vad som hänt under dessa fyrtio år. I årsskrifterna som getts ut under 38 år kan man se hur verksamheten varierat och utvecklats. En stor händelse var köpet av den gamla mellanskolan 1985, som nu är hembygdsgård. Den är navet i föreningens verksamhet.

Här anordnas berättarkvällar, föredrag och kurser och under sommaren är det kaffeservering under fem veckor.

Tre personer som var med och bildade föreningen och som även var med på jubileumsfesten nämndes särskilt. Det var Ann-Marie Johansson och Ulla och Karl-Ewert Ivarsson. De fick var sin ros av ordföranden.

Den välbesökta jubileumsfesten inramades av musik. Vid samlingen spelade Lidköpings dragspelsklubb.

Senare under eftermiddagen underhöll Helena Ambertson och Lars-Olof Ejstes med välljudande fiolmusik.

Stämningen var hög då det vid kaffet plötsligt hördes ett hagelskott! Det visade sig vara Lasse i berget som efter drygt hundra år återkommit till Husaby för att berätta om sitt liv och kolla hur livet ter sig i husabytrakten idag. Lasse visade sig vara mycket lik Ewert Jonsson, Källby.

Flera uppvaktningar gjordes. Från Skeby sockengille kom Gunnar Karvik, som uttryckte sin tacksamhet för gott samarbete. Från Götene Hembygds- och fornminnesförening kom Gun-Britt Nätt. Hon representerade även Studieförbundet Vuxenskolan, som är en mångårig samarbetspartner. Ann-Sofie Andersson gratulerade från Götene kommun och uttryckte sin glädje över att Husaby Hembygdsförening är så aktiv och bidrar till många kulturaktiviteter i bygden.

Jan-Olof Berglund från Västergötlands Hembygdsförbund höll tal och glädde sig särskilt åt att Götene

Eivor Nyström, Runa Nystrand, Elise Östman Kronberg och Ann-Mari Fält fick ta emot förtjänstdiplom av Jan-Olof Berglund från Västergötlands Hembygdsförbund.

kommun verkar uppskatta hembygdsrörelsen. Han hade också glädjen att dela ut hembygdsförbundets diplom till fyra personer, som var och en på sitt sätt gjort stora insatser för Husaby Hembygdsförening. Eivor Nyström, Runa Nystrand, Elise Östman Kronberg och Ann-Mari Fält fick ta emot dessa förtjänstdiplom.

Text och foto: Göran Englund

Ewert Jonsson iklädde sig rollen som Lasse i berget.

Hänt på bögda ...

Vårvandring i Österplana

Den 18 maj anordnade Kinnekulle Hembygdsförening en kultur- och naturvandring i Österplana. Ett 60 – tal personer kom för att delta denna mycket vackra vårkväll.

Vandringen började i stenbrottet väster om Österplana kyrka, där Benny Lönn började med att berätta om kalklagret på Kinnekulle med sina många fossil, där ortoceratiter, bläckfiskar, är vanligt förekommande.

Lars Apell berättade om Österplana gamla småskola, som ligger nära stenbrottet. Byggnaden flyttades till platsen 1843, skolan började 1846 och höll på till 1900.

Vandringen fortsatte till Österplana hed, där Birgitta Gärdefors berättade om hedens speciella natur med sina växter och djur.

Orkidén Sankt Pers nycklar hade just börjat blomma. Området är idag, tillsammans med Österplana vall, ett naturreservat.

Inne i Österplana kyrka gav Björn Sjöstedt en redogörelse över inventarierna och kyrkans historia.

Vi avslutade vandringen på Österplana kyrkogård, där Björn bland annat visade var den tidigare gamla kyrkan låg.

Birgitta Gärdefors

Åk och fika i Gökhem

En ny tradition har etablerats av Gökhems Hembygdsförening. Första onsdagen efter midsommar är det dags för Åk och fika. Här kan ”åk” vara både substantiv och verb. I detta fall var ”åken” allt från gamla traktorer till fint renoverade amerikanare, vars stolta ägare gärna vill visa upp sina skönheter. Och det hade man verkligen tillfälle till. I år mätte tipsrundan, som Lars-Åke Elfström och hans medhjälpare ordnat, hela 13 km. 89 startande, varav 15 barn – som hade särskilda barnfrågor – åkte runt i 38 veteranfordon. Kenneth Gustavsson hade två långbänkar på sin höskrinna, där vänner och grannar fann sig väl tillrätta.

Ett trettiotal tog fasta på ”fikandet” och njöt av det medhavda kaffet i gröngräset vid Hembygdsgården. En nystartad orkester med ungdomar från trakten, The PELLETZ, med Elias Gustavsson på gitarr, Oliver Ljunggren på gitarr, Gustav Karlson på trummor och William Wille Ljunggren, bas och sång, underhöll.

Bäst att besvara de svåra frågorna blev Anita och Einar Ek med 9 rätt. Harry Gredenvall hade turen på sin sida och vann ett verkligt skitpris (ursäktat uttrycket) när han vann en septitankstömning. Alla barn fick var sin godispåse. Hembygdsföreningens ordförande, Len-

nart Rundqvist, kunde avslutningsvis konstatera att Lasse Elfström och hans mannar hade gjort ett fint jobb och var väl värda den extra applåden.

Lennart Rundqvist

**En levande hembygd
öppen för alla**

Hembygdsrörelsens vision

Blomstervandring i Hällingsjö. Foto: Claes-Ove Claeson

En intensiv vår och försommar i Björketorp

Björketorps sockens Hembygdsförening har haft en intensiv vår och försommar.

Pensionatsvandring i Hindås 23/4

En söndag i slutet av april arrangerades en mycket intressant vandring i Hindås, där vi fick se var ett flertal av de gamla pensionaten låg. Anders Fors guidade runt bland byggnaderna som finns kvar men visade också de platser där det tidigare funnits pensionat, bl a tittade man på ruinerna efter Solvikens pensionat.

Gökotta i Hällingsjö 25/5

På Kristi Himmelsfärdsdag tog vi våra kaffekorgar och begav oss till den gamla Ubbhultsbacken i Hällingsjö. Dimman låg tät, men efter en stund sprack det upp och vi kunde njuta av en hänförande utsikt. Någon gök hörde vi inte, men vi fick ta del av intressanta historier om vilka trafikproblem den gamla branta backen kunde ställa till med och hur man ordnade backtävlingar under mitten av 1900-talet.

Rävlandadagen med nationaldagsfirande 6/6

För andra året i rad firades nationaldagen med en Rävlandadag tillsammans med andra föreningar i Rävlanda. Även i år var hembygdsgården platsen för evenemanget. Löpartävlingen Rävlandaruset gick av stapeln, uppdelat i tre klasser. Solen sken och många besökare njöt av de olika aktiviteterna som föreningarna erbjöd, av hembakat kaffebröd och av att träffa grannar och vänner.

Blomstervandring i Hällingsjö 18/6

På de vilda blommornas dag guidade Enar Sahlin ett gäng entusiaster på vår årliga blomstervandring. Enar kan på ett mycket engagerat sätt berätta om minsta grässtrå och lyfta upp detta till dess rätta nivå – ingen växt är för liten eller obetydlig – Enar ser dem alla.

Midsommarafton

Vi arrangerade som vanligt vårt populära midsommarfirande på hembygdsgården i Rävlanda. Runt 1000 personer besökte parken och trotsade regnet som bröt ut lagom till Rävlanda dansgilles uppvisning. Det var många besökare och flertalet av dem fällde upp

Midsommar med lotterier. Foto: Malin Svanberg Eliasson

sina paraplyer och stannade kvar för att dansa runt midsommarstången, dricka kaffe, äta korv och köpa lotter.

Malin Svanberg Eliasson

Resandefolkets historia

– ett tema under en lördag i Ornunga

Något som berörde. Sabina Henriksson och Bennie Åkerfeldts berättarföreställning berörde åhörarna.

Författaren Bennie Åkerfeldt och riksspeleman Sabina Henriksson var sommarens första gäster på museigården Kyrkebol i Ornunga. De bjöd på en berättarföreställning som de kallade Mitt resandeblood. Den handlade om resandefolkets historia. Mellan olika avsnitt i berättelsen bjöd Sabina på sång och musik.

Bennie Åkerfeldt tillhör resandefolket i Sverige, så man kan säga att berättelsen handlar om hans egen släkthistoria.

De första personerna av Resandefolket kom till Sverige i början av 1500-talet som de första romerna. Idag är Resandefolket hälften av alla romer i Sverige och en av fem minoritetsgrupper i landet.

Bennie började med att berätta om Frans Oskar Johansson Vesterberg, född 1858, gift med Lovisa och de hade fem barn. Hästskjutsen var deras hem. På hästskjutsen hade de också sitt varulager, för de var ute och sålde varor för att få en inkomst. Det var Lovisa som knackade på dörren när de kom fram på en gård och väl inne i köket visade hon sina varor för bondmorän.

Oskar träffade bonden ute på gården och köpte en säck hö till hästen men erbjöd också sina tjänster att förtenna bondens kärl, men han kunde också hjälpa bonden om något djur var sjukt, för Oskar kunde mycket om örter och deras läkande förmåga. Men sedan fick Oskar och familjen dra vidare, för man ville inte ha tattare i socknen.

Bonnie avslutade första avsnittet om hur Oskar strax före jul fått hyra ett torp över vintern av en storbonde i Tostared. På tredje dag jul hade bonden julkalas och när gubbarna fått lite för mycket innanför västen och blivit modiga, beslöt de att driva ut tattarna från socknen, och så blev det. Oskar med familj fick ge sig i väg ut i vinterkylan.

Ut med tattarna

År 1637 antogs en lag om tattarnas fördrivning ur landet. Alla av tattarsläkt skall ha lämnat Sverige före den 8 november 1637. Hittade man någon efter den dagen, skulle barnen kastas ut ur landet, vuxna män skulle hängas upp till dess dom dog, någon rättegång behövdes inte. Den här lagen gällde i 110 år.

Tjugofem riksdaler för en tattare

På en stämma i Örby socken den 29 december 1896 beslöt man att om någon hade med sig en tattare till socknens kassör fick man 25 riksdaler. För en rävf fick man bara tio riksdaler. Det var alltså lönsammare att jaga tattare än rävf. Liknande beslut togs i de flesta kommuner.

Tattareländet i Vinberg

År 1902 beslöt kommunalgubbarna i Vinberg att skicka en skrivelse till regeringen att något måste göras för att bli av med tattareländet. Man övertalade också 50 andra kommuner i Halland att skicka en liknande skrivelse. Förslaget till regeringen var att sätta alla vuxna tattare i arbetsläger och att ta barnen från föräldrarna, för tattare var inga lämpliga föräldrar.

Här gjorde Bonnie en liten paus i berättandet för en liten egen fundering. ”Jag är ledsen när jag ser ut över Europa idag, det är inte mycket som är nytt när det gäller synen på romer. Fortfarande är uppmaningen till romer: Bo någon annanstans än där jag bor”.

Bort med de svaga – ge plats för de starka

År 1921 inrättades ett rasbiologiskt institut i Uppsala. Det fanns ingen opposition mot beslutet. Under några år kollades 100 000 svenskar. Så upprättades en lista där de enligt undersökning bästa människorna var högst upp och de sämsta längst ner. Där fanns lappar, zigenare och tattare. Dem skulle vi göra oss av med.

Handlingsplan

År 1934 antogs en steriliseringslag, men efter något år kom man fram till att den var för svag, så 1941 tillkom även sociala skäl som till exempel att tattarutseende var skäl för till och med tvångssterilisering. Den här lagen gällde fram till 1976. Under de här åren blev 63 000 människor steriliserade.

Gå närmre

Avslutningsvis funderade Bennie Åkerfeldt på hur det kommer sig att vi inte lär av historien. Varför återupprepas historien om att vi väljer ut något folkslag som inte duger längre. Handlar det om främlingsrädsla? På semestern är det exotiskt att åka utomlands och träffa nya människor med andra seder och livsstilar. Träffar

vi på dem hemma i vår närhet blir vi skräckslagna. Jag har kommit på något bra som faktiskt funkar. Gå lite närmare, inte en bit tillbaka, då upptäcker du att vi är väldigt lika, vi människor, avslutade Bennie Åkerfeldt sin berättelse.

Helgsmålsbön

Efter en stunds fika kallade kyrkklockan till Helgsmålsbön i Ornunga gamla kyrka. Johannes Kannas delade ett bibelord och egna funderingar med sina åhörare och Sabina Henriksson spelade några låtar och ledde församlingssången.

Leif Brunnegård

Järnvägsmuseet i Skara fyller femtio

Redan 1874 fick Skara sin första järnväg Lidköping – Skara – Stenstorp. Sedan växte det och i början av 1900-talet blev skolstaden Sveriges (eller i vart fall Västergötlands) största smalspåriga järnvägsknut med tåg i fem riktningar.

På 50-talet hårdnade konkurrensen och under 60-talet började en tågfrälst journalist på Skaraborgs Läns Tidning, K-G Lindqvist, propagera för att rädda i alla fall ett av de gamla ångloken. 1969 köpte staden ångloket 29:an mot löfte att eldsjälarna skulle sköta om det. Från början var avsikten att loket bara skulle stå där som minne av den viktiga järnvägsepoken, men Föreningen 29:an beslöt att loket, som en gång tjänstgjort på Västgötabanan, skulle bli upptakten till ett järnvägsmuseum. Och det var hög tid eftersom persontrafiken på VGJ lades ned 1970. 1984 försvann även godstrafiken, men 12 kilometer spår mellan Skara och Lundsbrunn räddades.

Vagnparken växte och utökades med diesellok och rälsbussar, och föreningen bytte namn till Skara-Lundsbrunns Järnvägar Skara Järnvägsmuseum, och sommartid finns där chansen att få åka tåg, ångloksdrivna rentav, tisdagar, torsdagar och söndagar. En chans som många tar, inte bara äldre som vill väcka gamla minnen utan massor av barn också som brukar lysa av lycka att få åka med ett ångtåg.

Fängslande. Även småkillarna fångslas av ångloket.

I vår firade föreningen sitt 50-årsjubileum och samtidigt kom en fakta- och bildrik bok på 200 sidor ut med Johan Magnusson som författare, Skara-Lundsbrunns Järnvägar Skara Järnvägsmuseum 50 år. Dessvärre verkar det finnas hot mot museijärnvägen i form av byggen i området så järnvägsvänner bör nog vara på sin vakt. Men det finns också tunga instanser som Västarvet på museets sida.

Hans Menzing

Sänd in din berättelse om skolan, lokalhistorien eller andra berättelser till vår redaktion.

Sänd till redvastgotab@gmail.com eller monika.moberg@blackhornet.me

Läsvärt i korthet

Kristna vikingar i Varnhem. En katalog till utställningen Kristna vikingar i Varnhem på Kata gård. Text: Maria Vretemark. Foto: Calle Borg m fl. 65 sidor om den mäktiga kvinnan Kata i Varnhem i tidigt 1000-tal och vad som kan vara Sveriges äldsta stenkyrka, liksom den lilla träkyrka som fanns innan dess. Här ses bl a Katas grav. Det faktarika men lättlästa häftet berättar också om livet på vikingatid. Skriften kan fås gratis på utställningen, som kompletteras av utställningen Kata och Kättil på Västergötlands Museum i Skara.

Skara-Lundsbrunns Järnvägar.

Skara Järnvägsmuseum 50 år. 1967 – 2017.

Föreningen som ville något annat. Drygt 200 sidor. Text: Johan Magnusson plus massor av fina bilder. En mycket intressant berättelse om hur entusiaster, inte minst K-G Lindqvist på Skaraborgs Läns Tidning, väckte intresset för att rädda ett av de ånglok som rullat på Västgötabanan genom Skara, 29:an. Skara köper in det och avsikten var att det skulle stå som ett monument på järnvägsområdet. Istället växte det till ett järnvägsmuseum och en museibana mellan Skara och Lundsbrunn, som lockar många resenärer sommartid. Förlag: Trafik-Nostalgiska Förlaget.

Maj-Britt och Oiva hyllade för troget arbete i Järpås

Nationaldagsfirandet i Järpås Hembygdsgård firades som vanligt med musik, tal, kaffe, smörgås, kaka och lotterier. Maj-Britt och Oiva Meijer fick förtjänststecken för nedlagt arbete i föreningen, utdelat av Torwald Åberg, styrelseledamot i Västergötlands Hembygdsförbund, inför ca 100 personer. På bilden ses Torwald, ordföranden Tore Torstensson, Maj-Britt och Oiva.

Börje Gunnarsson

Årsskrift för Ullervad Leksbergs Hembygd-förening. Redaktionskommitté: Åke Möller, Lars Johansson. 58 sidor om bl a Hildur Haggårds konstnärskap, Borruds kvarn och såg i kraftfulla Tidan, gårdsgårdar – ett kulturarv värt att bevara samt bautastenen som krympte. Välredigerat häfte med många bilder.

Mitt Västergötland med glimtar från Carl von Linnés sommarresa. Författare: Birgitta Rudberg. Förlag: Föreningen för Västgötalitteratur. 190 sidor om Västergötland, västgötar och det märkliga västgötaspråket men mest om släkten Rudberg med pappa Skarabiskopen Yngve Rudberg i spetsen.

Föreningen för Västgötalitteratur. Meddelande nr 2 2017. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor där bl a Leif Brunnegård skriver om bygdelitteratur från Asklanda och Ornunga, Ingemar Brink om Ramnaparken och Lars Gahrn om medeltida skrivare.

Mellan Liljan och Sjöbladet. 2:1. Om goter, geater, hunner och Göta rike. Författare: Bo J Theutenberg, utgivare Skara stiftshistoriska sällskap. Detta är tredje bandet och omfattar 450 sidor som handlar om historiska skeenden i Västergötland från äldsta tider fram till 1100-talet.

Ättlingen nr 1 2017. Redaktör: Monika Moberg. Utgivare: Skövde Släktforskarförening. 16 sidor om möte med mördare i släkten, sjuk- och fattigvård under medeltiden och matens betydelse.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi och historia i Västra Götaland. Nr 3 2017. Redaktör: Christina Ström. 52 sidor om bland annat flickan som sägs ha dött i Läckös fängelsehåla, Inger Karlberg som formar bondeliv som konstverk med glimt och glädje samt runstenar som berättar om viktiga händelser.

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2017: 2. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bland annat den vita dopdräkten (med söta bilder), underrättelser om Fromma Stiftelser i Skara Stift och biskop Brynolf Algotssons kanonisationsprocess.

Glimtar från Essunga. Utgiven av Essunga Hembygdsförening 2016. Glimt-kommitté: Linda Essunger Tallberg, Gunnar Hagström, Håkan Johansson och Tomas Larsson. 26 sidor om den svåra konsten att göra järn, hur elen kom till byn, en handelsträdgård i Krokstorp och livet som kantor.

Hans Menzing

Varnhem berättar om starka kvinnor

I vår invigdes Kata gård i slutningen bakom klostermuseet i Varnhem, en byggnad som skydd för vad som är Sveriges äldsta stenkyrka. Byggnaden har blivit ett museum kring gårdens härskarinna, Kata, och hennes tid i tidigt 1000-tal. Men Varnhem kan också berätta om en rad andra starka kvinnor.

Den svenska historien är fylld av hyllningar till starka män, dvs män som slogs och plundrade framgångsrikt. Kvinnorna däremot är få, trots att det förstås var de som såg till att gårdarna fungerade när männen krigade.

Första katterna

Redan från första århundradet har man funnit rika kvinnogravar här i Överbo. En innehöll bland annat guld- och silverföremål, men också ben efter eleganta långbenta hundar som var en statusmarkör i Romarriket, och de väckte nog förundran när denna rika kvinna vandrade kring i Varnhem med sina hundar. Än större uppståndelse väckte kanske hennes katter, här har man funnit spår efter våra två äldsta kända katter. Alla djuren kom säkert från Romarriket.

Vem kvinnan var får vi aldrig veta, bara att hon måste ha varit rik och mäktig. Och vill man spekulera så var katter djur som knöts till den betydelsefulla gudinnan Freja, kärlekens men också krigens gudinna. Det vore ju spännande om denna senare så viktiga kristna plats 800 år tidigare varit ett centrum för Frejas dyrkan.

Löfte i vin

En annan kvinnograv innehöll bland annat en bronskanna och en vinskopa, även det säkert också en import från Romarriket. Där ligger det nära till att drömma om scener i Beowulfsagan, där en drottning välkomnar kämparna med en bägare som ständigt fylls med vin, och som innebär att när de dricker vinet så sluter de också ett löfte att följa kungen i döden. Men även detta är bara romantiska gissningar, vi vet inget utom att Varnhem redan kort efter Jesu tid var en viktig plats. I tidigt 1000-tal känner vi alltså till Kata, och att hon var betydelsefull kan vi utläsa av den runsten som hennes man låtit hugga till hennes ära. Runstenar brukar nästan alltid handla om män, oftast sådana som varit ute på vikingafärder, så att en kvinna får en egen runsten visar hennes betydelse. Hon måste dessutom ha tillhört en mäktig släkt eftersom det särskilt anges att hon var syster till Torgil. Och kanske kan vi gissa att Torgil var en lokal kung, eller i alla fall hövding.

Varnhems härskarinna. Vill man träffa Kata får man söka sig till Västergötlands Museum. Där finns en docka som visar hur hon bör ha sett ut.

Mäktiga Sigrid

I mitten av 1100-talet skänker senare en rik och mäktig fru Sigrid ett stort område i Varnhem till cisterciensermunkarna att bygga sig ett kloster på, och försörja sig av. Sigrid måste rimligen haft åtskilliga fler gårdar så att hon kunde försörja sig ståndsmässigt även efter att hon gett bort hela Varnhem. Och hon måste ha tillhört vår kungafamilj eftersom den generösa gåvan upprörde drottning Kristina, gift med Erik den helige. Drottningen lyckades för en tid skrämja iväg munkarna till Danmark men hemsöktes av Guds straff och ångrade sig.

Så nog är Varnhem en märklig bygd även genom att vi här fått information om så många mäktiga kvinnor. Några vet vi inte ens namnet på, och andra vet vi inte stort mer än namnet. Men redan det är stort i vår ofta ensidigt manliga historia.

Hans Menzing

Förbundets funktionärer 2017–2018

Sven-Åke Mökander, ordförande, Markgatan 39,
441 51 Alingsås 0322-672310, 070-6723156.
svenake.mokander@gmail.com

Jan-Olof Berglund, vice ordförande, Stora Rör,
Nolgården 3, 541 96 Våring, 0500-441105,
070-8420453, j-o.berglund@telia.com

Jan-Henry Svensson, sekreterare, Södra vägen 4,
523 94 Tvärred, 0321-50035, 070-2085327,
janhenry.svensson@vgregion.se

Tommy Kroon, kassör, Timmermansgatan 19,
532 33 Skara, 0511-14549, 070-5912455,
tommy.kroon@kunskapstradet.se

Ledamöter:

Gerhard Andersson, G.a Skogsråets väg 20 D,
446 34 Älvängen, 0303-337251, 070-9317315
gerhardandersson35@gmail.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, 0512-53150, 070-3281333.
frammostad@tagebrolin.se

Bengt-Göran Ferm, Sälggatan 19, 565 33 Mullsjö,
0392-13315, 070-2675975, benke.ferm@gmail.com

Margaretha Persson, Törnrosvägen 17,
435 31 Mölnlycke, 031-884790, 076-0183858.
margarethapersson@tele2.se

Ingrid Zackrisson, Västergården Kullavägen 59,
519 95 Tostared, 0320-62015, 070-3279580,
ingrid.zackrisson@tele2.se

Torwald Åberg, Lovene, Tomten 5,
531 96 Lidköping, 0510-532313, 070-8257583,
bergtorwald@gmail.com

Ingrid Öhlund, Sjöbredared 110, 523 98 Hökerum
033-27 50 58, 0707-261414, ohlund@sjobredared.se

Ersättare:

Rolf Larsson Saleby, Hede 531 93 Saleby,
070-5939198, rolf.larsson.saleby@telia.com

Lars-Erik Kullenwall, Gudhem Kullen 3,
521 94 Falköping, 0515-72 01 56 070-5318547.
larserik.kullenwall@gmail.com

Björn Andersson, Rönnbärsvägen 27, 541 76 Våring,
0500-440475, 070-8239635.
bjorna.andersson@telia.com

Ulla Henningsson, Mårby 3, 545 90 Töreboda,
0506-13168, 070-4157943, ulla.henningsson@tele2.se

Stig-Åke Andersson, Liljevägen 1,
462 61 Vänersborg, 0521-19240, 070-7815106,
nstiga@live.se

Hedersledamöter:

Berit Hange-Persson, Trädgårdsg 4, 533 72
Lundsbrunn.

Aina Lindborg, Bjurbäck, Källebacken.
565 92 Mullsjö.

Revisorer:

Marianne Svensson, Bergstena Skattegården 2,
441 92 Alingsås 0322-635007, 070-5326318,
svenssondanove@hotmail.com

Allan Andersson, Tumberg, Karsgården 2,
447 91 Vårgårda, 0322-621055, 0733-766886.
allanitumberg@hotmail.com

Revisorssuppleanter:

Hans Algotsson, Rydbergsvägen 14, Örslösa
531 97 Lidköping, 0510-12119, 070-6426560
hans.algotsson@lidkoping.se

Lena Gustafsson, Fötene Östergården 1,
447 91 Vårgårda 0322-627181, 070-5326424.
sodraharene.se

Valberedning:

Mona Lorentzson, sammankallande,
Wallströmsliden 6, 463 72 Lödöse, 0520-660274
070-8577167, mona.lorentzson@gmail.com

Gerd Eriksson, Anisgatan 12, 511 41 Kinna,
0320-10290, 073-7189355, planeter99@hotmail.com

Bertil Karlsson, Norra Härene, Bajgården,
531 92 Lidköping, 0510-535081,
bertilka@telia.com

Två vakanser.

Försäkringsombud:

Sven-Åke Mökander, Stig-Åke Andersson.

Studiekommittén:

Ingrid Zackrisson, sammankallande,
Margaretha Persson, Tommy Kroon

Lena Johnsson, Kulla Lillegård 2, 519 91 Istorp
0702-635018, lenaanngerd@hotmail.com

Christer Wennerberg, SV Västra Götaland,
Junog 3, 451 42 Uddevalla, 0522-653333,
070-8553033, christer.wennerberg@sv.se

Redaktionskommittén för Västgötabygden;

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5,
515 35 Fristad, 033-261921, 073-9436175
birgitta.fristad@telia.com

Monika Moberg, redaktör och ansvarig utgivare,
Norra Bergvägen 16B, lgh 1303, 541 32 Skövde
070-6425670, monika.moberg@blackhornet.me

Leif Brunnegård, Asklanda, Ekehagen,
447 93 Vårgårda, 0322-661143,
leif.brunnegard@gmail.com

Hans Menzing, Marumstorget 1, lgh 1205,
532 32 Skara, 0511-12643.
hans.menzing@telia.com

Jan-Olof Berglund, Tage Brolin

Birgit Carlsson, Ljungås 519 91 Istorp, 0320-820 36,
0706-206666, bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Slätthult 510 22 Hyssna, 0320-39777,
anna.faxgard@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
0303-749878, bo.bjorklund@risveden.com

Hemsidan:

Jan-Olof Berglund, Monika Moberg.

Tengelandsfonden:

**Mona Lorentzon, Sven-Åke Mökander,
Ingrid Tengeland.**

Väddåkrastiftelsen:

Hugo Isaksson.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

Kommittén Årets Hembygdsbok:

Ann-Britt Boman, Jan-Henry Svensson.

Kommittén Årets Hembygdsförening:

Monica Nyvaller, Vreta Fixagården 2, 524 32

Herrljunga, 070-2689264, monica.nyvaller@telia.com

**Bengt-Göran Ferm samt föregående års förening,
2017, Habo och Gustav Adolfs Hembygdsförening.**

Västgötalejonet:

Jan-Henry Svensson, Ingrid Öhlund.

Skaraborgs läns föreningsarkiv:

Jan-Olof Berglund.

Älvsborgs läns föreningsarkiv:

Sven-Åke Mökander.

Ceremonimästare:

Björn Andersson.

**Västergötlands Hembygdsförbunds
kansli och besöksadress:**

Eva Mann, kanslist Badhusgatan 13,
Box 15, 534 21 Vara. 0512-105 50.

Eva arbetar deltid och träffas på kansliet
varje helgfri torsdag, 09.00-15.00.

Bankgiro: 378-5383

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer fem,
kommer i slutet av oktober. Författarna i denna skrift är
själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktio-
nen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt
material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren
också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas
tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker
som önskas anmälda. Västgötabygden publiceras på vår
hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända
för publicering på vår hemsida.

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hem-
bygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxen-
skolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket stu-
dieförbund man vill samarbeta med.

Årets Hembygdsförening 2017 Habo-Gustav Adolf. Gun-
nel Carlson är f d ordförande och f d sekreterare i föreningen.
Nuvarande ordförande är Ingvar Johansson. I bakgrunden
skymtar den stora vävsalen i Habo Spinneri, Hembygdsföre-
ningen kommer även att ingå i VHF:s kommitté som utser
2018 års Hembygdsförening.

Styrelsen i VHF har också beslutat att 2018 års stämma kom-
mer att hållas i Habo i samarbete med Habo Gustav Adolfs
Hembygdsförening.

Bilder ur ett fotoalbum

Kärrbogärde den 10 augusti 1953.

Hökhult den 23 augusti 1957. Mamma framför hästarna, jag och min bror på hästryggarna. Johan Eliasson på Hökhult med dotter Ingvor och sommarbarn.

Under min barndom på 1950-talet hyrde vår familj olika sommarstugor i Hemsjö, söder om Alingsås. Stugorna hette Kärrbogärde, Hallen och Grimbo.

På vintrarna bodde vi i stan, men de långa härliga somrarna tillbringade vi på landet bland kossor

Kärrbogärde. Den 18 augusti 1956. Jag tittar på när mamma hjälper till med höskörden.

och hästar, ängar och bondgårdar och bland alla de människor som då fortfarande bebodde gårdar och torp. Jag fick på detta vis uppleva de sista skälvande åren när landsbygden fortfarande var så levande och den gamla generationen hårt arbetande bönder fanns kvar på gårdarna.

Där fanns de ”små gummorna” med huckle och förkläde som hade ett par kossor och några höns och som satt framme vid den brinnande spisen och drack kaffe på fat.

Där fanns den enstörige korgmakaren som levde på pilsner och bjudmat och bodde i den lilla undantagsstugan tvärs över vägen.

I alla gårdar fanns en eller två arbetshästar och de kom alla på sommaren till hovslagaren på den större gården och vi barn fick klappa alla Hemsjös vackra hästar.

Vi följde med de vuxna runt till alla åkrar, maer och lyckor när höet skulle hässjas eller bärgas. Vi åkte hölass, hoppade i höet på ”skullen”, var med vid kalvfödslar, tjurbetäckningar, när torven togs upp, när hästarna badades och skurades i sjön Ömmern på sensommaren och mycket, mycket annat som hörde den ”gamla” tiden till.

Min mamma var i själen en bonde och hon hjälpte till med allt som skulle göras på gårdarna och min pappa förevigade många av dessa minnen med sin enkla kamera.

Jag är idag så tacksam över alla dessa fina minnen och så tacksam över min pappas fina foton.

*Anna Stigsjö Linder
Foto: Sune Stigsjö*

Kärrbogårde den 17 juni 1955. Jag och min bror Staffan i skrandan, grannpojken Erik på cykel, dags för en utflykt. I bakgrunden korgmakaren Verner Segerlinds lilla undantagsstuga.

Den 23 augusti 1954. Johan Eliasson på Kärrbogårde (som vi hyrde av) och son, kaffe i gräset under höskörden.

Anna Stigsjö Linder meddelar att om någon läsare är intresserad av att se fler av Sunes foton och har instagram så har Anna skapat ett konto där för sin pappas foton från 40- till 60-talen. @sunestigsjoofoto.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-9436175. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643.
E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg, ansvarig utgivare, tel 070-642 56 70,
Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0500-44 11 05, 0708-42 04 53.
E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0303-74 98 78. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50.
E-post: frammostad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 070-620 66
66. E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna,
tel 0320-397 77. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,
Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
070-6723156. E-post: svenake.mokander@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglind

Förbundssekreterare: Jan-Henry Svensson
Södra vägen 4, 532 94 Tvärred, 0321-500 35,
070-208 53 27. E-post: janhenry.svensson@vgregion.se

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara. 0511-14549, 0705-
91 24 55. E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50, bostad 0511-3703 30.
Bankgiro: 378-5383. Swischnummer: 123 214 84 19.

**Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.**

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Rum för arbete och flit

Exempel på verksamhet och flit i våra hembygder. Sänd in berättelser och bilder till vår redaktion, adresser, se sidan 31.

I garnrummet vid Habo ullspinneri, där hembygdsföreningen hyr lokaler för sina vävstolar samt för Förrskolan är det färgstarkt. Se för övrigt reportaget med början på sidan 6.

I Ullspinneriet i Habo vävdes förr 30 000–40 000 faltar varje år, speciellt till försvaret under andra världskriget. Här kommer VHF:s nästa årsstämma att vara.

Bilden till höger: Här brukar läraren sitta bakom katedern i Förrskolan i Habo. Nödvändig rekvisita är den gröna tavlan och orgeln, så som det var i skolan för inte så länge sedan. Foto denna sida: Monika Moberg

Interiör från en parstuga, delvis från 1600-talet, Alebäcken i Varola. Hembygdsföreningen inbjuder varje år till friluftsgudstjänst i Alebäcken dagen efter midsommardagen.

Interiör från Wretens ångsåg. Bygdegårdsföreningen inbjuder varje sommar till visning. Foto från Öppet Hus 2009.

